

VLAAMS-BRABANT VERJAART: DROMEN EN DOEN

20 jaar geleden ontstond Vlaams-Brabant als zelfstandige provincie. Terugkijken naar hoe onze provincie in die tijd is veranderd, laat ons toe om vooruit te kijken naar hoe we verder kunnen en zullen veranderen. In 1995 waren we met minder dan 1 miljoen Vlaams-Brabanders, vandaag met meer dan 1.100.000. Op 20 jaar tijd kwamen er bijna 120.000 inwoners bij en de groei van de bevolking zal aan eenzelfde tempo verder gaan.

De bevolking groeit niet alleen, ze verandert ook van aanzijn: we worden grijzer, internationaler, diverser, hoger opgeleid. Met die veranderende bevolking moeten we een plaats en een weg vinden in een wereld die ook sterk en snel verandert.

We maken de sprong van een postindustriële naar de digitale of informatiemaatschappij: hoe zorgen we dat de bevolking en de bedrijven mee evolueren? De klimaatopwarming en de grootscheepse exploitatie van grondstoffen en natuurlijke hulpbronnen confronteren ons met de vraag hoe we een leefbare wereld nalaten aan de volgende generaties. De ongelijkheid wordt groter en de welvaart staat onder druk: hoe waarborgen we onderwijs, gezondheids- en welzijnszorg, zekerheid en veiligheid, voor iedereen? In oppervlakte zijn we een kleine provincie, dat zal zo blijven, de krappe ruimte dwingt ons ertoe in vraag te stellen hoe we binnen die beperkte ruimte een goede plaats vinden voor woningen, bedrijven, voorzieningen, infrastructuur, natuur en landbouw.

Een 20-jarige zou raar opkijken als hij of zij gedropt zou worden in het jaar 1995. Niet dat de wereld niet meer herkenbaar zou zijn, maar zij zou toch veel missen van wat zij vandaag gewoon is of normaal vindt, hij zou opkijken van veel dingen die er toen nog of juist niet waren. Als we het verschil zien met 20 jaar geleden, kunnen we ons dan een voorstelling maken van hoe Vlaams-Brabant er in 2035 zal uitzien? Of hoe we zouden willen dat het er uit ziet? Dit is geen uitnodiging tot dromen. Maar om iets te doen en te realiseren, is verbeelding nodig. Niet in de zin van fantasie, maar wel om op basis van verwachtingen en waarschijnlijke evoluties zich een nog niet gekende toestand voor te stellen en zich af te vragen welke richting we uit willen.

Als we met steeds meer mensen zijn die willen studeren en werken; als we met zijn allen een goede plek willen om te wonen; als we willen ondernemen en aan alle soorten activiteiten willen deelnemen; als we onze welvaart en ons welzijn hoog willen houden en mensen van elke sociale of culturele afkomst daarvan mee willen laten genieten; als we nog open ruimte en een gezond leefmilieu willen; als we de komende 20 jaar even goed willen blijven in verandering: waar moeten we dan op letten? Waar moeten we ons op voorbereiden?

Er is op veel beleidsvlakken veel te doen, maar ik wil mij in deze toespraak toespitsen op een paar grote multi-level uitdagingen. Uitdagingen waarvoor telkens twee voorwaarden vervuld moeten zijn om een goede strategie uit te werken: het in elkaar doen passen en aan elkaar schakelen van oplossingen uit verschillende beleidsdomeinen; een gebiedsgericht beleid, met inbreng van lokale besturen, streekbesturen en Vlaamse of federale overheden.

- Welke keuzes maken we voor een ruimtelijke ordening waardoor aangenaam en betaalbaar wonen mogelijk blijft, waardoor we plaats vinden en maken voor handel en bedrijven, waardoor we de mobiliteit niet verstikken en waardoor we het klimaat en het leefmilieu minder belasten?
- Hoe zorgen we dat de schakels onderwijs en opleiding, innovatie en tewerkstelling, werkbaar werk en sociale inclusie, dat die schakels goed in elkaar klikken, zodat een gezond actief leven voor iedereen mogelijk is?

Deze twee uitdagingen zal ik bespreken in de eerste twee onderdelen van mijn toespraak. Daarna zal ik ingaan welk soort bestuur we nodig hebben om voor de toekomst gewapend te zijn om die grote uitdagingen aan te kunnen.

I. DE STREEK MOET ZIJN SCHOULDERS ZETTEN ONDER EEN GEDURFDE VERBOUWING

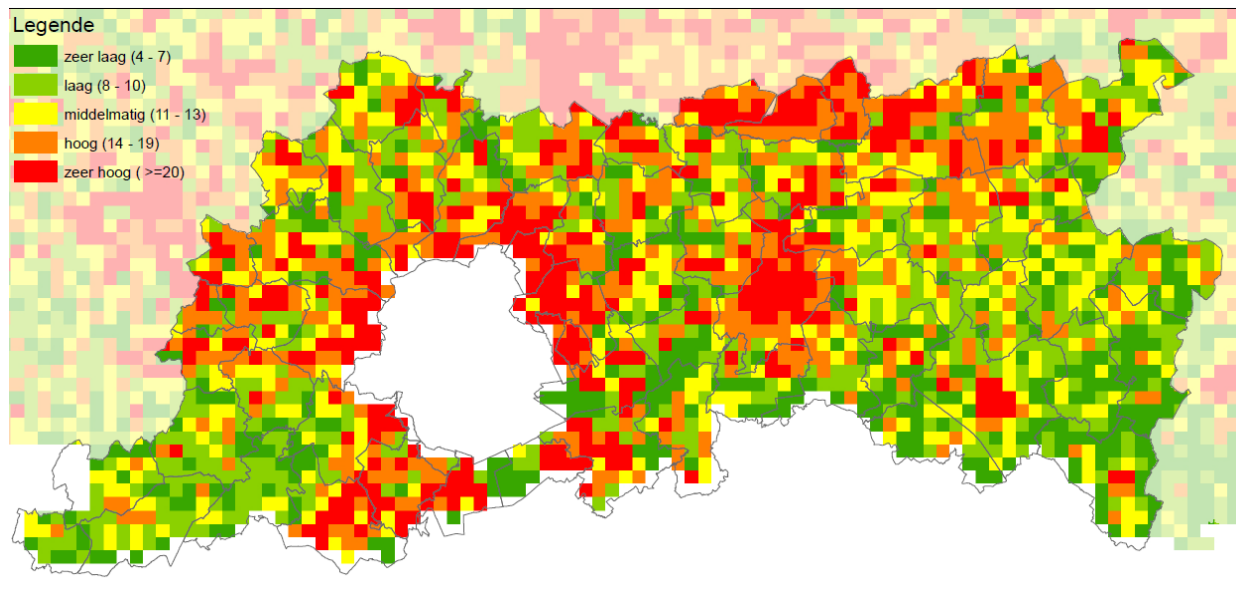
Vandaag stelt de Vlaamse regering dat provinciebesturen zich moeten toespitsen op grondgebonden bevoegdheden. Daar liggen ook enkele van de grootste uitdagingen waar Vlaams-Brabant als regio mee te kampen heeft. Dat was de voorbije jaren zo en dat zal de komende jaren niet anders zijn. Aan welke uitdagingen denk ik dan? Aan gezond, aangenaam en betaalbaar wonen. Aan veilig verkeer en een vlotte, minder belastende mobiliteit. Aan ruimte voor ontwikkeling, zowel voor bedrijvigheid, handel en voorzieningen, als voor landbouw en natuur. Aan een beter leefmilieu, met aandacht voor klimaatneutraliteit en biodiversiteit. Dat zijn sleutelkwesties voor een provincie met een beperkte oppervlakte, met een zeer hoge en nog stijgende bevolkingsdichtheid, met een reeds grote druk van bebouwing en van activiteiten. De beleidskeuzes die deze sleutelkwesties vragen, kennen een grote onderlinge samenhang en wederzijdse impact. De gemeenschappelijke noemer voor deze vraagstukken uit verschillende beleidsdomeinen is het ruimtelijk beleid. De gemeenschappelijke uitdaging is de beperkte ruimte verstandig te verdelen en te beheren - voldoende voor open ruimte en natuur; op de juiste plaats voor handel en nijverheid, voor huisvesting en voor gemeenschapsvoorzieningen. Daarbij moeten we telkens groot belang hechten aan de kwaliteit van de omgeving. Naast ruimtelijk, zullen ook specifiek binnen ieder beleidsdomein sterke keuzes nodig zijn. Om voor de grote uitdagingen in Vlaams-Brabant een antwoord te vinden, zullen we niet enkel moeten waken over de wisselwerking en samenhang tussen beleidsdomeinen, maar evenzeer tussen bestuursniveaus. Het provinciebestuur zal een open samenwerking moeten aangaan met de lokale overheden en met de Vlaamse administraties en ministers. Dat is met name nodig doordat Vlaams-Brabant, met zijn centrale ligging en beperkte ruimte, nood heeft aan doortastende maatregelen die anders zijn dan het doorsneebeleid voor Vlaanderen. Dat wordt niet gemakkelijk erkend door de Vlaamse regering. De belangen van onze provincie en de nood aan kwalitatieve investeringen moeten sterker in de verf gezet en verdedigd worden: provinciebestuurders, burgemeesters en parlementsleden zouden dat als Vlaams-Brabantse bondgenoten moeten doen.

UITWAAIEREN EN VERSNIPPEREN

Vlaams-Brabant heeft een lange geschiedenis van uitwaaierende bebouwing en van versnippering van ruimte gekend. Dat heeft geleid tot:

- een grote suburbanisatie. In 1992 woonden 49% van de Vlaams-Brabanders in het buitengebied, terwijl het gemiddelde voor de andere provincies rond de 40% lag. Onderstaand kaartje toont voor Vlaams-Brabant veel rood en geel, dus meer versnippering van de open ruimte.¹

Versnippering van de open ruimte door bebouwing, verharding en verkeersinfrastructuur

Bron: ruimtemonitor (gegevens 02/2014), bewerking: cel projecten en ontwikkelingen, provincie Vlaams-Brabant

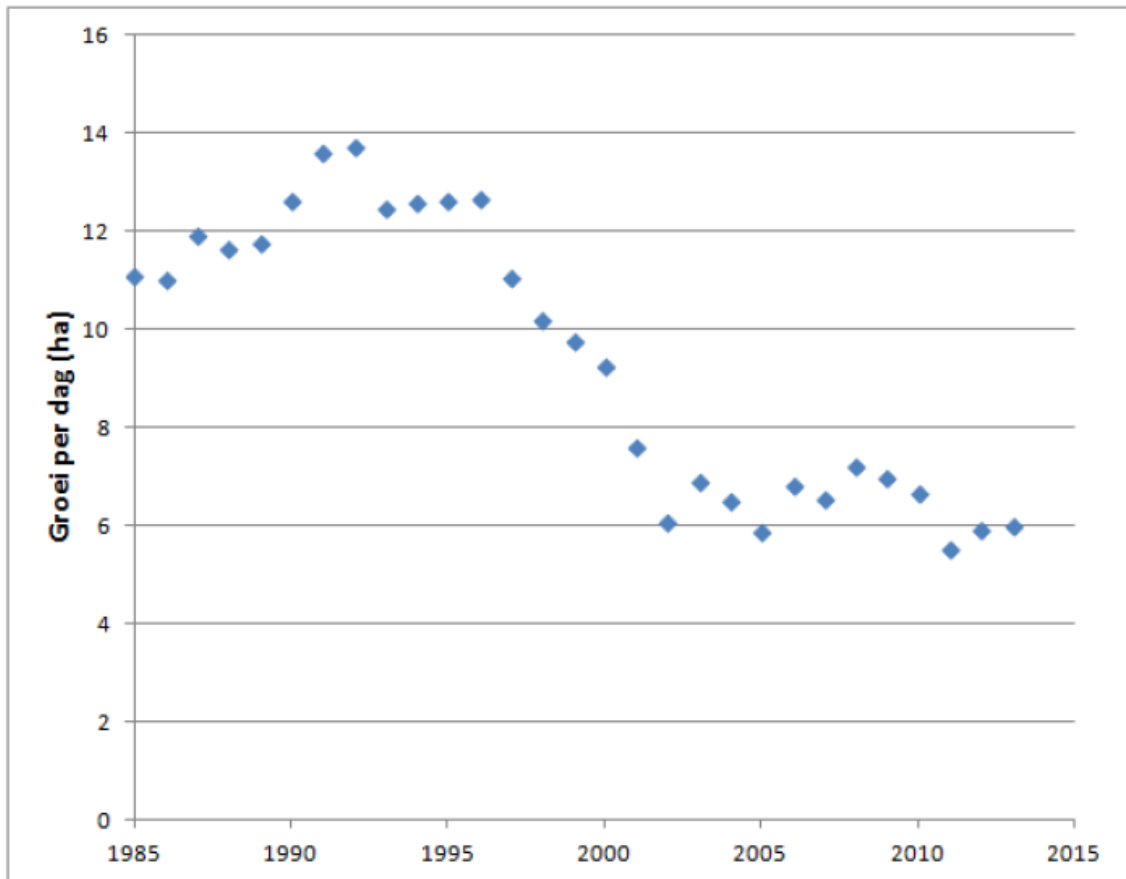
- een ruimteverslindende ontwikkeling. Het totale ruimtebeslag in Vlaanderen was in 1985 11,6% van het grondgebied, in 2013 was dat toegenomen tot 18,7%. Voor Vlaams-Brabant lag en ligt het ruimtebeslag nog ongeveer 1% hoger dan het Vlaamse gemiddelde. We naderen nu de 20%. De jaarlijkse groei van de bebouwde oppervlakte is wel afgenomen. In de periode 1985–1996 lag die groei vrij stabiel op 12 ha/dag. Na 1997 werd dat gehalveerd: sinds 2002 ligt de groei op zo'n 6 ha/dag.² In Vlaams-Brabant nam het bebouwde terrein tussen 2003 en 2011 toe met een gemiddelde van 384 ha/jaar. Het groeicijfer lag in de plattelandsgebieden op 1,15%, wat lager is dan in de semirurale zones, waar de toename 2,57% was. In het stedelijk gebied Leuven was de groei het hoogst, met 6,3%.³

¹ Milieuraapport Vlaanderen, Vlaamse Milieumaatschappij, MIRA op basis van gegevens NGI – Versnippering en toename van bebouwing

² Eindrapport 'Verklarende factoren in de evolutie van het ruimtebeslag',
http://www2.vlaanderen.be/ruimtelijk/onderzoek/studies/Eindrapport_ruimtebeslag.pdf

³ ADSEI bodembebruik, verwerkt in Plattelandsbeleidsplan provincie Vlaams-Brabant 2014-2020

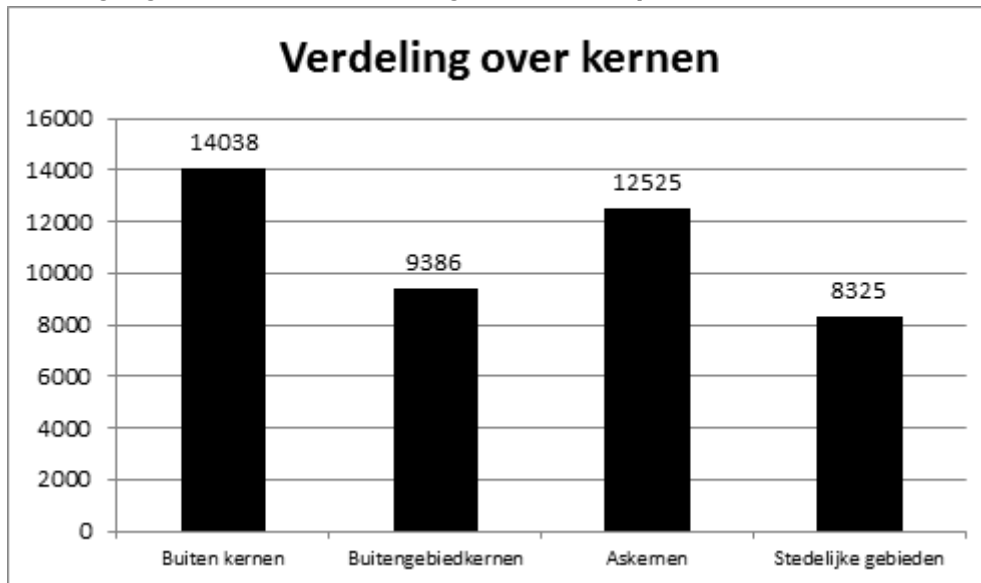
Evolutie van de dagelijkse toename van het ruimtebeslag in Vlaanderen

Bron: eindrapport 'Verklarende factoren in de evolutie van het ruimtebeslag',
http://www2.vlaanderen.be/ruimtelijk/onderzoek/studies/Eindrapport_ruimtebeslag.pdf

- een weinig efficiënte en kostelijke inplanting van woonkernen en gehuchten, van handelszaken en van andere voorzieningen.

Bij het opstellen van de structuurplannen vertrokken we ook al van die vaststellingen. Er zijn in die plannen principes vooropgesteld en bijsturingen bepleit om tot een sterkere bundeling van bebouwing en van activiteiten te komen, maar de maatregelen daartoe waren onvoldoende om op het terrein tot een grote kentering te komen. Er is wel een tendens tot verdichting en kernversterking merkbaar, soms met projecten die daarvoor gerust als voorbeeld kunnen dienen, soms ook met projecten die zich die kleedjes aanmeten maar die in de feiten niet tot een betere ordening leiden. Algemeen gesproken is de bijsturing te beperkt gebleven. Een groot aandeel van de bijkomende woningen worden nog steeds in het buitengebied gebouwd en bijlange niet altijd op plaatsen die voldoende goed ontsloten of bereikbaar zijn voor openbaar vervoer of met de fiets. 53% van de nog bebouwbare percelen bevinden zich in het buitengebied. Volgende grafiek geeft de verdeling van de beschikbare bebouwbare gronden weer.

Bron: dienst ruimtelijke ordening provincie Vlaams-Brabant

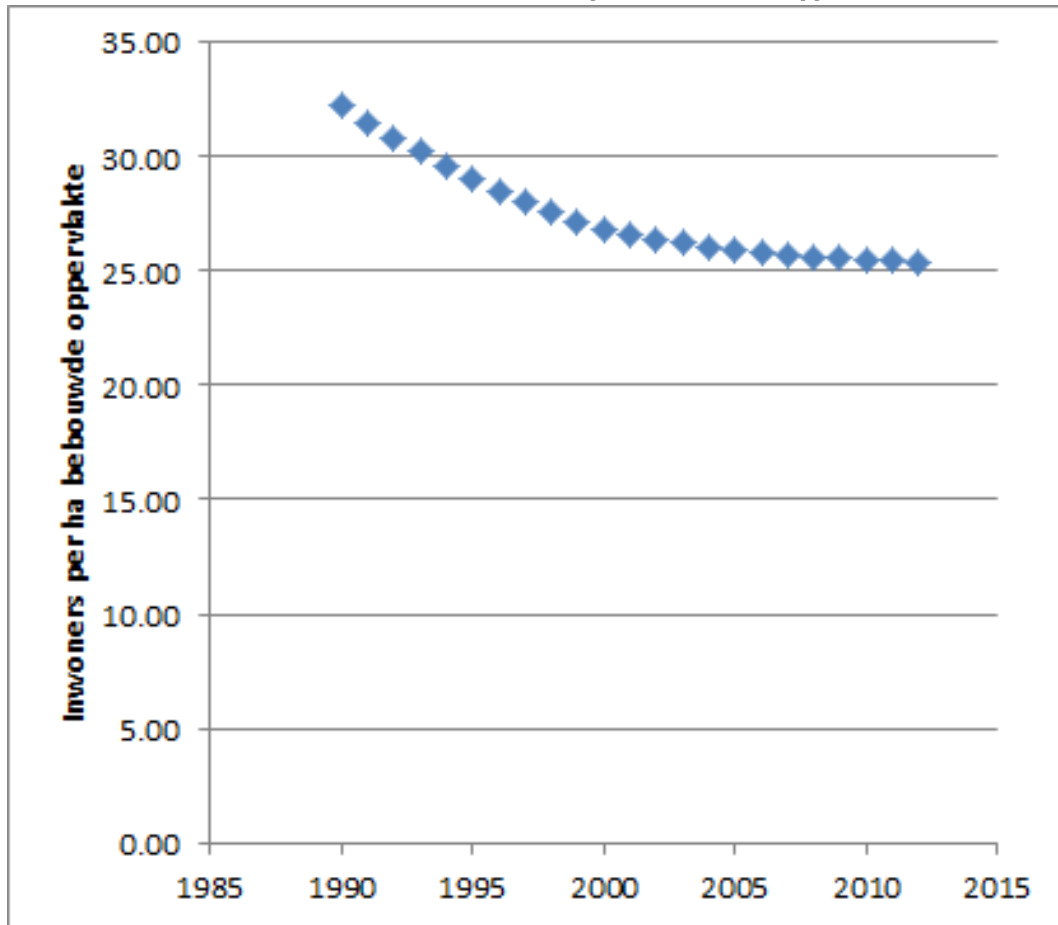
De bouw mogelijkheden op onbebouwde percelen zijn hier verdeeld over 'buiten de kernen', 'in slecht ontsloten kernen', 'in goed ontsloten kernen' en 'in stedelijk gebied'. 30% van de beschikbare bouwgrondreserve ligt in linten.

De bebouwingsdichtheid in Vlaanderen nam buiten de kernen toe met 7,5%, binnen de kernen slechts met 4,1%.⁴ Er worden nog veel individuele woningen gebouwd en, hoewel er nu geregeld wordt gekozen voor kleinere kavels of voor meergezinswoningen, blijven we gemiddeld gezien ruim bouwen, vaak ook als open bebouwing. Het aantal inwoners per hectare bebouwde oppervlakte is blijven afnemen. In 1990 woonden er nog ongeveer 33 mensen per bebouwde hectare, in 2015 is dat gedaald tot 25. De verdunning per bebouwde oppervlakte neemt de jongste jaren wel af.⁵

⁴ TEMPELS B., BOMANS K., VERBEECK T., Vlaanderen versnipperd, Ruimte nr. 14, juni 2012

⁵ Eindrapport 'Verklarende factoren in de evolutie van het ruimtebeslag',
http://www2.vlaanderen.be/ruimtelijk/onderzoek/studies/Eindrapport_ruimtebeslag.pdf

Dichtheid van de bebouwde ruimte: aantal inwoners per ha bebouwde oppervlakte

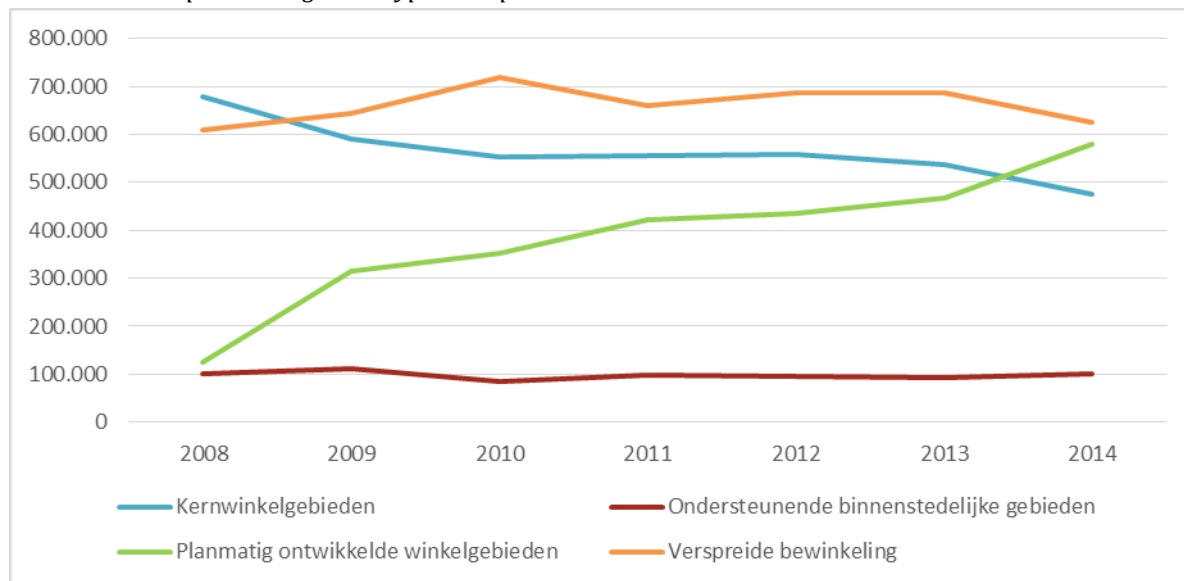

Bron: eindrapport 'Verklarende factoren in de evolutie van het ruimtebeslag',
http://www2.vlaanderen.be/ruimtelijk/onderzoek/studies/Eindrapport_ruimtebeslag.pdf

We zien nog veel nieuwe handelszaken opduiken langs de steenwegen. De detailhandel in de kernen blijft het moeilijk hebben om op te boksen tegen de vestigingen langs de verbindingswegen en aan de buitenkant van de steden. Het aanbod binnen de kernwinkelgebieden van Vlaams-Brabant gaat in dalende lijn. Vooral in perifere baanwinkelconcentraties en retailparken is veel nieuw aanbod gecreëerd. Bij ongewijzigd beleid zal het aanbod zich blijven verschuiven: bestaande of geplande grootwinkelcomplexen dreigen steeds meer klanten aan te zuigen en de handel in steden en dorpen verder leeg te zuigen.⁶

⁶ Interprovinciale studie detailhandel, rapport provincie Vlaams-Brabant 2012-2014, p. 42-43

Aanbodevolutie per winkelgebiedstype in de provincie Vlaams-Brabant

Bron: interprovinciale studie detailhandel, rapport provincie Vlaams-Brabant 2012-2014, p.42-43

Als gevolg van de blijvende versnippering en het ruim bouwen zien we, in vergelijking met verstedelijkte regio's in andere landen, dat onze bebouwing minder compact is en blijft en dat we voor verplaatsingen meer aangewezen blijven op automobilititeit. Uit een vergelijking tussen de Vlaamse Ruit en de Randstad in Nederland blijkt het verschil: per duizend inwoners bezitten wij 534 i.p.v. 424 auto's; per persoon per dag leggen wij 23,9 i.p.v. 14,1 autokilometers af; van alle verplaatsingen gebeuren er in de Randstad minder dan 50% met de auto, in de Vlaamse Ruit 66%, in Vlaams-Brabant meer dan 75%. Zowel de verspreide en ruime bebouwing als het hoog autobezit en -gebruik is kostelijk, zowel in aankoop als in verbruik. Zowel het ene als het andere legt ook een zware druk op het leefmilieu, door lawaaihinder, door de impact op de luchtkwaliteit en door het verbruik van energie en met name van fossiele brandstoffen. 44% van de CO₂-uitstoot in Vlaams-Brabant wordt veroorzaakt door het autoverkeer, nog eens 44% door de verwarming en de elektriciteit van woningen en gebouwen. De zeer versnipperde inplanting van woningen, handelszaken en bedrijven legt een haast verstikkende druk op de mobiliteit en remt de goede ontwikkeling van economie, van landbouw en van natuur. Versnipperde open ruimte verkleint ook de veerkracht om om te gaan met droogte, wateroverlast en hitte.

Over het algemeen gaat het niet genoeg de goede kant op: de manier waarop we bouwen, ons verplaatsen en ons ontwikkelen is vaak nodeloos duur; het stelt de financiële draagkracht van veel gezinnen op de proef; het vreet tijd en ruimte en veroorzaakt hinder en ergernis; het is niet goed voor de woonomgeving en slecht voor het leefmilieu; het is in veel gevallen ongunstig voor de economie.

Het is niet zo dat er vanuit de maatschappij en het beleid geen reactie gekomen is op deze zorgwekkende evolutie. Louter als voorbeeld daarvoor, wil ik verwijzen naar: mooie projecten van stadskernvernieuwing en van inbreiding; het ontwikkelen van

stationsomgevingen; het verbeteren van het aanbod van bus en trein, van fietsnetwerken en van trage wegen; het reguleren en het ondersteunen van energiezuinigheid van woningen en van gebouwen; verordeningen op opvang en afvoer van hemelwater en meer ruimte voor waterlopen; richtlijnen voor voldoende sociale woningen in alle gemeenten en ondersteunen van sociale-verhuurkantoren.

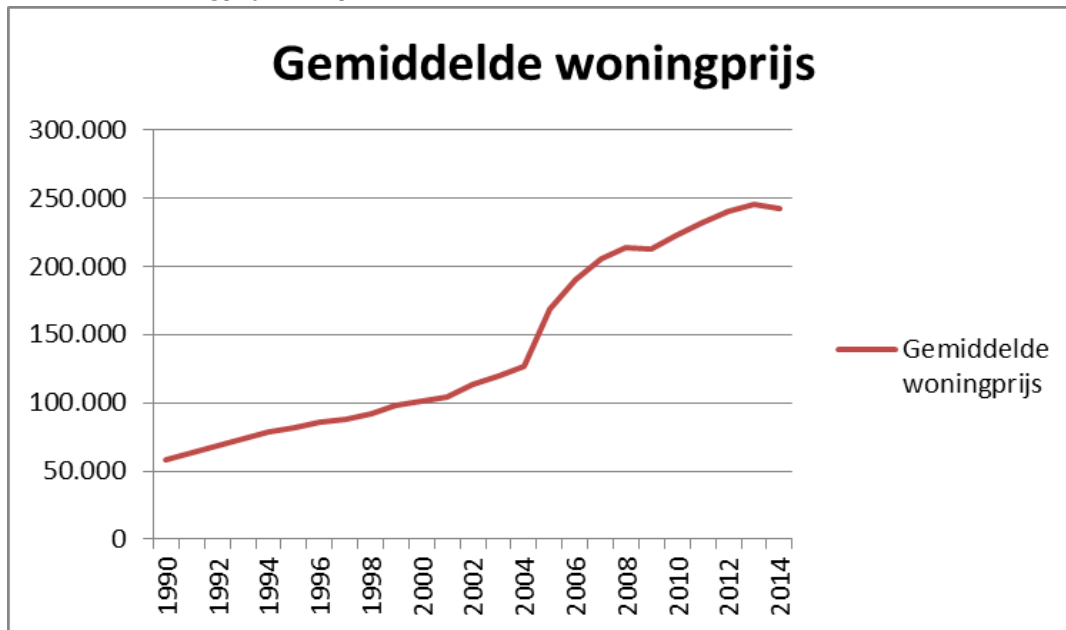
Er worden initiatieven genomen die de situatie proberen om te buigen in de goede richting, maar tegelijkertijd worden er spontane ontwikkelingen toegelaten die de andere kant optrekken, waardoor een diffuse inplanting op verspreide locaties verder gaat, vooral van woningen en van handelszaken. Slotsom is dat de situatie vandaag en de vooruitzichten voor morgen maken dat we in een knoop liggen. Enkele kerncijfers maken dat duidelijk:

- wonen in buitengebied vs. in stedelijk gebied: bijna drie kwart van de Vlaams-Brabanders woont in semi-ruraal gebied, gekenmerkt door een bewoningsstructuur van kleine tot grotere agglomeraties, verkavelingen en lintbebouwing;⁷
- gebruik auto voor verplaatsingen: het wegverkeer neemt nog jaar na jaar toe. Tegenover 2013 waren er in 2014 1,9% meer auto's op de weg op weekdays, 1,4% meer tijdens het weekeinde;
- verkeersdrukke: 19 van de 25 meest congestiegevoelige punten in het Vlaamse Gewest liggen in Vlaams-Brabant. 50% van de 2,7 miljoen voertuigverliesuren op jaarbasis in Vlaanderen bevinden zich op het grondgebied van onze provincie;⁸
- prijs voor wonen: de gemiddelde prijs voor een woning in Vlaams-Brabant steeg tussen 1990 en 2014 van 58.500 euro naar 243.000 euro (zie grafiek hierna).

⁷ ADSEI, Plattelandsbeleidsplan Vlaams-Brabant 2014-2020

⁸ Vlotvlaanderen.be

Gemiddelde woningprijs in de provincie Vlaams-Brabant van 1990-2014

Bron: ADSEI, lokale statistieken

Bij velen is het besef aanwezig dat we op een kantelmoment zijn gekomen. Ofwel laten we de bestaande evolutie zijn gang gaan. Ofwel inspireren we ons op de voorbeelden van enkele andere Europese regio's om het roer om te gooien en consequent te kiezen voor een bundeling langs vervoersassen en in de steden: van de woningbouw, van de handel en voorzieningen, van de verkeersstromen.

WE MOETEN EEN NIEUW VERHAAL SCHRIJVEN

Met de structuurplannen – Vlaams, provinciaal, gemeentelijk – hadden we de intentie om het uitwaaiëren van bewoning, van handel en van verkeer een halt toe te roepen. We wilden meer kernversterking en een betere bereikbaarheid per fiets of met het openbaar vervoer. En we wilden de open ruimte beter vrijwaren. Die doelstellingen blijven helemaal overeind, maar de strategie om die waar te maken levert niet genoeg resultaat op. Daarom moeten we een nieuw verhaal schrijven.

De loutere tweedeling stedelijk gebied/buitengebied, waar de structuurplannen van Vlaanderen en van Vlaams-Brabant van uitgingen, moeten we overstijgen. De steden vangen nu behoorlijk wat groei op en kunnen dat verder doen, maar beperkt. Als die steden leefbaar willen blijven, kunnen ze niet het hoofd bieden aan alle groei van inwoners en activiteiten die op ons afkomt. We zien vandaag dat de groei zich daarom blijft uitspreiden over heel het grondgebied, over de dorps- en woonkernen die een vlekkenpatroon vormen, maar ook over de kavels die nog beschikbaar zijn in de lintbebouwing. Dat stelt ons voor onoverkomelijke problemen van bereikbaarheid, van autoverkeer, van voldoende schaal voor handel en voorzieningen, van betaalbaarheid

van openbaar vervoer en van nutsvoorzieningen, van druk op de open ruimte en op het leefmilieu.

We zullen meer en anders moeten verdichten. Daarom zijn we onze ruimtelijke strategie aan het herdenken. We blijven uitgaan van de kracht van de steden, maar we willen ook sterk inzetten op de vervoersassen tussen de steden en langs die assen, de groei van bijkomende woningen, bedrijvigheid en voorzieningen bundelen. We onderzoeken dat vandaag heel concreet met het strategisch project 'Regionet Leuven': het idee komt van het studiebureau BUUR en er kwam een forse subsidie van de Vlaamse regering. We zijn daarover in nauw overleg met de steden en gemeenten en met de vervoersmaatschappijen.

Intensiever ruimtegebruik door inbreiding en door het multifunctioneel inzetten van ruimte zullen nodig zijn om de resterende open ruimte te vrijwaren. Kernversterking, nabijheid van voorzieningen en het vrijwaren van de open ruimte zijn belangrijk voor de leefbaarheid van woonkernen.

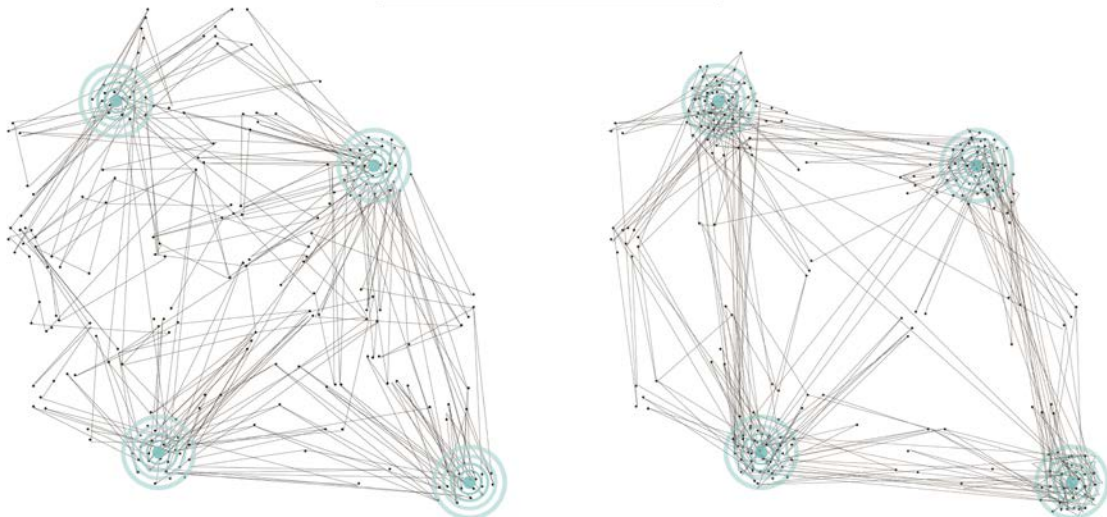
Steden alleen kunnen de toenemende nood aan woningen niet opvangen. De vraag is waar en hoe dit buiten de stedelijke gebieden op een duurzame manier kan worden gerealiseerd? De kerngedachte is dat de groei bundelen langs de vervoersassen de enige mogelijkheid is om de mobiliteit leefbaar te houden, om klimaatopwarming tegen te gaan, om voorzieningen betaalbaar te houden en om nog meer versnippering van de open ruimte te vermijden. Het concentreren van woningen en activiteiten in steden en langs de vervoersassen die de steden verbinden, maakt dat verplaatsingen beter gebundeld kunnen worden. Dit creëert voldoende kritische massa voor openbaar vervoer, zodat het ook effectief realiseerbaar en betaalbaar wordt.

Deze twee figuren schetsen een beeld van wat we willen.

MOBILITEIT EN RUIMTE

Bundeling van regionale verplaatsingen

**Concentratie van regionale
voorzieningen en werk op
multimodaal goed bereikbare
plaatsen**

NETWERKSTRATEGIE

Bundeling van verplaatsingen

Bron: BUUR

Dankzij de bundeling van verplaatsingen, ontstaat de kans om hoogwaardig openbaar vervoer uit te bouwen met méér capaciteit en comfort, een grotere frequentie, snelheid en stiptheid. In plaats van een groot aantal verschillende buslijnen, met te lage

frequentie, snelheid en capaciteit, voorziet Regionet op de belangrijke assen in hoogwaardige stamlijnen. Deze stamlijnen vallen samen met de bestaande corridors tussen de steden. In deze corridors wonen vandaag ongeveer 60% van alle inwoners.

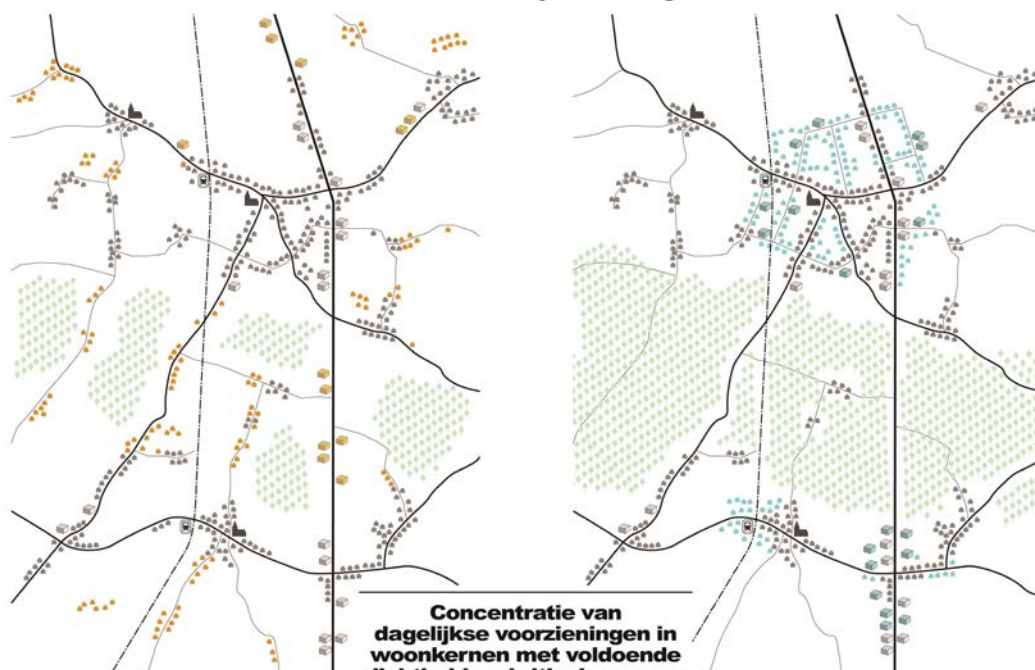
Op deze stamlijnen combineert Regionet de beschikbare vervoersmiddelen: snelle stoptreinen, trams of hoogwaardige bussen. Een eigen bedding en een goede overstapkwaliteit zijn essentieel om tot een performant en betrouwbaar netwerk te komen. Meer afgelegen bestemmingen worden met aangepast voor- en natransport verbonden met de stamlijnen.

Het bovenlokale fietsnetwerk tussen de steden en het lokale fietsnetwerk vormt een onmisbare schakel in de uitbouw van een duurzaam vervoer. Op- en overstappen van het ene op het andere vervoersmiddel is een essentieel onderdeel.

Regionet voorziet de uitbouw van meer performante fietsvoorzieningen, op vier niveaus:

- verkeersluwe woonomgevingen en bestemmingslocaties, op maat van fietsers en voetgangers;
- veilige verbindingen tussen de woonkernen;
- goede aansluitingen en faciliteiten voor fietsers aan OV-haltes;
- fietssnelwegen voor verplaatsingen over lange afstand.

De bundeling in de ruimtelijke ordening en de bundeling in het mobiliteitsnetwerk moeten elkaar in de hand werken, ze gaan onlosmakelijk met elkaar samen. Voor de dorpen en woonkernen die buiten de vervoersassen liggen is geen grote groei voorzien. Ook daar moeten we meer nabijheid creëren.

Naar een nabijheidslogica

Bron: BUUR

Verdichting en bundeling op de gewenste plaatsen zal maar lukken door, tegelijkertijd, de mogelijkheden daartoe te creëren in de groeigebieden en de handrem op te zetten voor de nog beschikbare gronden die buiten de kernen liggen. We zullen daarvoor planologische, juridische en financiële instrumenten moeten inzetten. Dat zal verder moeten gaan dan wijzigingen van bestemming of van stedenbouwkundige voorschriften. Er moet een herverdelingsmechanisme worden uitgewerkt om de meerwaarden die gerealiseerd worden binnen de groeigebieden te herverdelen of te investeren in mobiliteit of maatregelen in het tussenliggende groenblauwe netwerk (waterbeheersing, natuurontwikkeling ...). Planbatenheffingen, gerealiseerd vanuit herbestemmingen binnen de groeigebieden, kunnen worden ingezet voor de noodzakelijke investeringen in de laagdynamische gebieden. Planologische grondruil kan ingezet worden voor grondeigenaren die bestemde maar nog niet ontwikkelde grond verliezen in buitengebied. Open ruimte moet waardering krijgen. De productielandschappen voorzien ons van voedsel, maar kunnen in de toekomst ook een rol spelen op het vlak van hernieuwbare energie. Het buitengebied nodigt uit tot zachte recreatie en ontspanning. De groenblauwe dooradering van het landschap draagt bij tot biodiversiteit, landschappelijke kwaliteit en speelt een belangrijke rol in klimaatmitigatie en adaptatie. In de visienota Ruimte⁹ die momenteel in opmaak is binnen het provinciebestuur wordt dan ook gepleit voor een offensieve logica, waarbij

⁹ De VISIENOTA RUIMTE vormt de inhoudelijke voorbereiding voor de eventuele herziening van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaams-Brabant

het valoriseren van ecosysteemdiensten en duurzaam meervoudig ruimtegebruik kapstokken voor de toekomst zijn.

ER ZIJN VEEL POOTJES NODIG OM EEN RUIMTELIJKE STRATEGIE TE ONDERSTEUNEN

Een nieuw ruimtelijk verhaal kan maar succesvol zijn als dat samengaat met parallelle strategieën in andere beleidsdomeinen, namelijk wonen, plattelandsontwikkeling, klimaatbeleid, kleinhandel en mobiliteit.

Wonen

Op het vlak van wonen moeten we in onze hoofden een knop omdraaien en kiezen voor kleiner en meer in kernen wonen. Het ontwikkelen van nieuwe woonvormen en het voorzien van voldoende en hoogkwalitatieve publieke ruimte zijn daarvoor voorwaarden. Woonwijken als Vauban (Freiburg), maar ook dichter bij ons het Groot Begijnhof in Leuven¹⁰ tonen aan dat relatief hoge woondichtheden wel degelijk samen kunnen gaan met aangenaam wonen.

Duurzaam wonen betekent ook dat er sterk ingezet moet worden op isolatie en op omschakeling naar lage-energiewoningen of passiefwoningen (met o.a. de inzet van warmtepompen, zonneboilers en –panelen, energiezuinige verlichting ...). Bouwvoorschriften kunnen we verder afstemmen op energieneutrale woningen, op renovaties en op opwekken van hernieuwbare energie. Voor Vlaanderen wordt aangenomen¹¹ dat 24% van de woningen nog niet over voldoende dakisolatie beschikt en 15% van de woningen nog enkel glas heeft. Voor dakisolatie gaat het om zo'n 113.000 woningen in Vlaams-Brabant. In 2014 verleende het provinciebestuur 3.324 premies voor superiserend glas en 233 premies voor dakisolatie bij maatschappelijk kwetsbare groepen. We kenden aan de sociale-verhuurkantoren renteloze leningen toe voor de renovatie van 440 huurwoningen. Hierbij gaat het om een verbetering van de woningkwaliteit én van de energieprestatie. De renovatie van gebouwen moet versnellen, willen we de klimaatdoelstellingen halen. De renovatiegraad kan verhogen door in te zetten op collectieve renovatieprojecten en samenaankopen. Bepaalde planplichten zouden kunnen gekoppeld worden aan bouwrechten zodat er natuurvriendelijk, waterbestendig en efficiënt met water wordt omgegaan. Nieuwe wijkontwikkelingen moeten een doordachte inplanting krijgen op basis van aspecten zoals wind, water en hitte. Energiebeschikbaarheid en energiebehoefte zouden een onderdeel moeten zijn bij planprocessen.

¹⁰ Beide laten autogebruik in de wijk enkel toe voor laden en lossen. Dit maakt dat de straten volwaardig kunnen deel uitmaken van de publieke ruimte.

¹¹ VLAAMS ENERGIEAGENTSCHAP, Actieplan van het Energierenovatieprogramma 2020 voor het Vlaamse woningbestand, VEA, 2011, <http://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/c0-actieplan-voor-het-energierenovatieprogramma-2020-voor-het-vlaamse-woningbestand-monitoring-rapport>

Wonen, ruimte en dorpsleven, het hangt allemaal aan elkaar. Filip Canfyn verwoordt het zo:¹²

'Rurbanisatie als ruimtelijke bezetting van dorp en land voor en door wonen, verstoort grondig de leefbaarheid en het karakter van dorp en land en heeft geen binding met, noch respect voor het oorspronkelijk weefsel dat monofunctioneel vermarkt wordt als grond en vastgoed. Waar vroeger het dorp fungeerde als een wereld die op eigen benen fungeerde, waar men opgroeide, naar school ging, winkelde, werkte en je sociaal netwerk opbouwde, wordt het dorp nu je adres. We sturen onze kinderen niet meer naar school waar we wonen, we brengen ze naar een school op weg tussen wonen en werk. Het pendelgedrag maakt dat na café, bakker, slager en apotheker, in de toekomst mogelijk ook de school uit de dorpstextuur verdwijnt.

Deze evolutie is niet goed voor Vlaanderen. Dorpen moeten zich ontwikkelen en niet alleen maar groeien rond en tussen de feitelijke dorpen. Dorpen moeten autonome woondorpen worden, autonoom en woondorp samen, waar de woonfunctie door een verdichtingsproces uitgebouwd wordt, simultaan met het lokaal voorzieningenapparaat. Dit geeft het dorp een inkomen, bestaansreden en identiteit.'

Plattelandsbeleid

Het plattelandsbeleidsplan 2014-2020¹³ voor de provincie Vlaams-Brabant formuleert doelstellingen die niet alleen een duurzame ruimtelijke strategie vergen, maar deze ook versterken. In het beleidsplan worden projecten aangemoedigd die inzetten op de bevordering van de leefbaarheid, op de duurzaamheid van dorpen en op een duurzame mobiliteit in en buiten de dorpen. Op het platteland blijkt slechts 10,18% van de werkenden een job in eigen gemeente te hebben. Dit leidt tot aanzienlijke pendelbewegingen en maakt dat heel wat dorpen doorheen de jaren slaapdorpen werden, waar stilaan de voorzieningen uit wegtrekken. Leefbaarheid hangt samen met de kwaliteit van dorpsontwikkelingen en het voorzien van publieke ruimte waarin mensen elkaar kunnen ontmoeten. Het woonpatrimonium moet een opwaardering krijgen, aangepast worden aan de toekomstige energienormen en meer levensloopbestendig worden. Woonvormen als samenhuizen en woningdelen dragen bij aan deze doelstelling. Ze verminderen het ruimtegebruik en versterken het sociale weefsel. Oude industriële panden, kerken en monumentale boerderijen kunnen ingezet worden ter versterking van het dorpsweefsel: voor meergezinswoningen, voor nieuwe activiteiten zoals winkels, kinderopvang, ouderenzorg, recreatieverblijf of jeugdwerking. Een goede ontmoetingsruimte is noodzakelijk voor de leefbaarheid van een

¹² LANDELIJKE GILDEN, *Over het nut van een dorpenbeleid*, studiedag, Leuven, 28 april 2015

¹³ http://www.vlaamsbrabant.be/binaries/plattelandsbeleidsplan_tcm5-99021.pdf

dorpsgemeenschap, het verschraken van voorzieningen moet gecompenseerd worden. Het plattelandsbeleidsplan schuift samenwerkingsvormen naar voren tussen publieke private actoren, coöperaties of vzw's. Projecten die inzetten op lokale voedselstrategieën zijn welkom (zoals volkstuinen of pluktuinen).

De provinciale werking i.v.m. landbouwverbreiding, erfgoed, landschap, trage wegen of streekproducten kunnen een belangrijke impuls geven aan de plattelandseconomie.

Het creëren van werkgelegenheid in plattlandsgebied en combinaties van thuiswerken en werken in werkhubs kunnen soelaas bieden.¹⁴ Voetgangers en fietsers moeten de norm bepalen voor verkeersafwikkeling in het dorp. Een lokaal netwerk van trage wegen verbindt het dorp met het ommeland.

Met zijn plattelandsbeleid wil het provinciebestuur inzetten op de omgevingskwaliteit en het vrijwaren en ontwikkelen van de open ruimte. Deze beleidsdoelstelling sluit naadloos aan bij de doelstellingen rond ruimtelijke ordening, leefmilieu, biodiversiteitsbeleid, erfgoedbeleid en klimaatbeleid.

Klimaatbeleid

Het provinciebestuur streeft naar een klimaatneutrale provincie tegen 2040. We zullen alle zeilen moeten bijzetten om het energieverbruik drastisch te verminderen en het resterende verbruik uit hernieuwbare bronnen te halen. De klimaatverandering laat zich nu namelijk al duidelijk voelen.¹⁵ De gemiddelde jaartemperatuur steeg met 2,4° C tegenover de pre-industriële periode. Het zeeniveau steeg sinds begin jaren '50 met 11,5 cm. De winterneerslag nam significant toe, extreme debieten in waterafvoer worden frequenter.

De meeste klimaatscenario's gaan uit van een gemiddelde daling van de zomerneerslag in Vlaanderen met 20-40%. Piekbuien daarentegen zullen heviger worden en frequenter voorkomen. Het aantal overstromingen in bebouwde omgeving zal stijgen met gemiddeld een factor vijf. Een bijkomende gemiddelde temperatuurstijging met 3° C over de komende honderd jaar is te verwachten. Het aantal dagen met temperaturen boven de 30° C zal toenemen van ongeveer 7 tot 25 dagen per jaar, met als gevolg hittestress in vooral de stedelijke gebieden.

¹⁴ DOELSTELLING 2, Plattelandsbeleidsplan 'duurzame mobiliteit bevorderen in en buiten de dorpen'

¹⁵ BROUWERS J., PEETERS B., VAN STEERTEGEM M., VAN LIPZIG N., WOUTERS H., BEULLENS J., DEMUZERE M., WILLEMS P., DE RIDDER K., MAIHEU B., DE TROCH R., TERMONIA P., VANSTEENKISTE Th., CRANINX M., MAETENS W., DEFLOOR W., CAUWENBERGHS K., MIRA Klimaatrapport 2015, over waargenomen en toekomstige klimaatveranderingen. Vlaamse Milieumaatschappij i.s.m. KU Leuven, VITO en KMI. Aalst, 2015

In de klimaatstudie¹⁶ voor Vlaams-Brabant is een nulmeting gedaan van de huidige broeikasgasuitstoot voor de verschillende sectoren. Mobiliteit en gebouwen zijn samen goed voor 88% van de CO₂-uitstoot. Het spreekt voor zich dat dit de sectoren bij uitstek zijn om op in te zetten.

Op basis van de resultaten uit de nulmeting is momenteel het Vlaams-Brabantse klimaatplan in voorbereiding, dat begin 2016 zal afgewerkt zijn. Het plan zal acties bevatten die we als provincie zelf kunnen ondernemen. Maar om tegen 2040 klimaatneutraal te worden, zullen we niet zonder de medewerking kunnen van de gemeenten, bedrijven, kennisinstellingen, middenveld en burgers.

Het is alvast bemoedigend dat in onze provincie 58 gemeenten het burgemeesterconvenant ondertekend hebben. Hierbij engageren de burgemeesters zich om concrete maatregelen te nemen om de CO₂-uitstoot in hun gemeente tegen 2020 met minstens 20% terug te dringen en maatregelen te nemen om hernieuwbare energie en energie-efficiëntie te bevorderen. De deelnemende gemeenten en steden zullen, net als het provinciebestuur, een nulmeting en een klimaatactieplan opmaken, hun emissies opvolgen en rapporteren over de acties. Gemeenten die deelnemen aan het convenant zullen een burgerparticipatietraject uitwerken. Via gerichte communicatie wordt de bevolking zich bewust van de uitdagingen en wordt ze uitgenodigd actief mee te werken aan duurzaam consumeren (via bv. het bevorderen van korte keten en tegengaan van voedselverspilling), aan het gebruik van duurzame materialen en aan een circulaire economie.

Met de transitie naar een klimaatneutrale provincie hopen we de effecten van de klimaatverandering binnen de perken te houden. Maar om de veranderingen die nu al zijn ingezet op te vangen, moeten we ook inzetten op veerkrachtige watersystemen, overstromingsbeveiliging en robuuste groenblauwe netwerken. Een goede afstemming tussen overstromingsrisicobeheersplannen, waterbeheer, stadsontwerp, land- en groenbeheer en ruimtelijke planning is van groot belang om de risico's te beperken.

Een integrale, actiegericht aanpak vereist coördinatie, overzicht en daadkracht. De vraag is duidelijk, aan het provinciebestuur de taak deze op te nemen ...

Kleinhandel

Winkelen waar men woont. Niet voor elke aankoop kilometers met de auto gaan rijden. Dat willen we mogelijk maken en aanmoedigen. Daarom is er kleinhandel nodig. Kernversterking stimuleert het concurrerend vermogen van kleinhandelszaken, tegenover de winkelgebieden buiten de kernen.

¹⁶ Futureproofed, Point-Consulting en HIVA-KU Leuven, Klimaatstudie: Vlaams-Brabant klimaatneutraal in 2040, rapport Vlaams-Brabant klimaatneutraal, 2015

Als beleid zetten we in op het versterken van de kernwinkelgebieden en willen we een basispakket aan detailhandel behouden in de kernen en buurten. Aanbodbeleid moet ondersteund worden door duidelijke analyses met betrekking tot de impact op het bestaand aanbod en op de leefomgeving, de draagkracht van de bevolking en de rol van het verzorgingsgebied van de gemeente. Verdichting kan plaatsvinden binnen een kernwinkelgebied of langs vervoersassen, uitbreidingen binnen een kernwinkelgebied verdienen hierbij de voorkeur. In dit kader worden de lokale besturen aangemoedigd om winkelrijke en winkelarme gebieden aan te wijzen, zodra deze mogelijkheid via het aangepaste decreet Integraal Handelsvestigingsbeleid van kracht wordt.

Het provinciebestuur wil een selectief aanbodbeleid combineren met herstructureren van detailhandel binnen bestaande zones. Projecten waarbij sprake is van herontwikkeling van bestaande gebouwen of stapeling en vermenging van functies krijgen de voorkeur. Herstructureren houdt ook uitdoofscenario's in op niet gewenste plaatsen.

Mobiliteit

Het 'memorandum Vlot Vlaanderen'¹⁷ stelt een vlotte mobiliteit voorop. Om het centrum van het land bereikbaar te houden is er nood aan een integrale en samenhangende en-en-aanpak, met doordachte maatregelen op het vlak van openbaar vervoer, weg- en fietsinfrastructuur en een slim mobiliteitsmanagement. Vlot Vlaanderen pleit voor een integrale mobiliteitsaanpak, met een complementariteit tussen verschillende vervoersmogelijkheden. Zo moet het mogelijk zijn te vertrekken met de fiets, over te stappen op de trein en voor het laatste deel van de verplaatsing een beroep te doen op deelsystemen als cambio, bluebike of taxi's.

Het streefcijfer moet zijn dat het autogebruik daalt tot 50% van de verplaatsingen en het overige aandeel van de verplaatsingen met andere vervoersmiddelen wordt gedaan. Voorbeeldsteden in het buitenland tonen alvast aan dat dit streefdoel realistisch is. In Frankrijk dook het autogebruik in de agglomeraties Grenoble, Strasbourg en Lyon onder de symbolische 50% drempel,¹⁸ dit dankzij sterke investeringen in een performant openbaar vervoersaanbod. In Kopenhagen vormen fietsinfrastructuur en openbaar vervoer de ruggengraat voor ruimtelijk beleid. Met resultaat: ruim 40% van het woon-werk- en woon-schoolverkeer gebeurt er met de fiets; 15% van de inkopen wordt met de fiets gedaan.¹⁹

¹⁷ Vlotvlaanderen.be

¹⁸ Gegevens European Platform on Mobility Management: TEMS: <http://www.epomm.eu/tems/index.phtml>

¹⁹ BONDAM K., studiedag n.a.v. 10 jaar Mobiel 21, Stuk Leuven, 18 september 2015

Het overstappen van de auto naar openbaar vervoer en fiets vraagt om investeringen in infrastructuur en om een omslag in cultuur. Er is een combinatie aan maatregelen nodig op het vlak van ruimtelijke inrichting, op maat van zachte weggebruikers, en op het vlak van mentaliteit: in Kopenhagen fietst men niet uit idealisme, maar omdat het vanzelfsprekend is.²⁰

In onze provincie zit momenteel een eerste pakket projecten in de pijplijn om het congestieprobleem in onze provincie aan te pakken. De heraanleg van het noordelijk deel van de Brusselse ring zal hoofdrijbanen zoveel mogelijk van parallelrijbanen scheiden. Dit zal de doorstroming verbeteren omdat er veel minder in- en uitgevoerd moet worden en zal daardoor ook het aantal verkeersongevallen doen dalen. De provincie Vlaams-Brabant, het Vlaamse Gewest en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest willen investeren in vijftien fietssnelwegen naar en rond Brussel. In het project Brabantnet worden in een eerste fase drie tramlijnen uitgewerkt: een sneltram van Willebroek naar Brussel, een ringtram aan de noordrand van Brussel (die Jette via het Heizelplateau en Vilvoorde met de luchthaven verbindt) en de luchthaventram die de luchthaven met het centrum van Brussel zal verbinden. Het Gewestelijk Expresnet, waarbij hoogfrequente treinverbindingen naar Brussel gegarandeerd worden, krijgt stap voor stap vorm. Al die projecten gaan de goede kant op, maar we weten dat er meer nodig zal zijn en dat het sneller moet.

Naast inzetten op de aanbodzijde met infrastructuurmaatregelen en het voorzien van een breed aanbod aan alternatieve verplaatsingsmogelijkheden, is het minstens even belangrijk aandacht te besteden aan de mobiliteitsvraagzijde.

We moeten onze inwoners aanmoedigen om bij elke verplaatsing bewust een afweging te maken tussen stappen, trappen, met het openbaar vervoer of met de auto. Smartphoneapplicaties kunnen dit ondersteunen (door gerichte informatie over reistijden voor verschillende vervoersopties, het berekenen van beste routes, signaleren van ongevallen ...). Verkeerstechnologie biedt ook heel wat kansen om het verkeer beter te regelen. Verkeerslichtenbeïnvloeding kan de doorstroming van bussen verbeteren. Dynamische verkeerssignalisatie kan de snelheid van auto's reguleren naargelang de verkeerssituatie of wagens geleiden naar vrije parkeerplaatsen of park-and-rideparkings.

Om een fietsers- en voetgangerscultuur te bevorderen moet het aangenaam worden om langs straten te wandelen en aangenaam zijn om te fietsen. Als we meer mensen willen overtuigen om de fiets te nemen, moeten we ook inzetten op veiligheid en fietscomfort: goede, veilige fietsenstallingen, waar men de fietsbanden kan oppompen of kleine herstellingen (laten) doen, fast lanes en groene golf-systemen voor fietsers,

²⁰ BONDAM K., Gered door de bel, interview Humo, 6 september 2011

sneeuwruimen van fietspaden of op gevaarlijke punten lichten enkele seconden sneller op groen laten springen voor de fietsers (een effectief middel tegen dodehoekongevallen).

Carpoolen, thuiswerken en teleconferenties verlagen de mobiliteitsvraag. De doordachte inplanting van voorzieningen biedt ook een structurele oplossing om de mobiliteitsvraag te verminderen.

Vlaams-Brabant is klein in oppervlakte, we beschikken over niet veel ruimte, terwijl de vraag naar ruimte groot is en groeit. Daarom moeten we dringend het ruimtelijk beleid herdenken en tegelijkertijd het beleid in andere beleidsdomeinen herbekijken of aanscherpen. Dat moeten we namelijk doen voor het woon-, plattelands-, klimaat-, kleinhandels- en mobiliteitsbeleid. Die beleidsdomeinen grijpen hoe dan ook op elkaar in. De kwestie is de puzzelstukken goed in elkaar te doen passen, zodat we een perspectief krijgen op duurzame ontwikkeling: ecologisch, sociaal en economisch duurzaam. Klimaatneutraliteit, betaalbaar wonen, vlotte mobiliteit, open ruimte, plaats voor bedrijvigheid: al deze streefdoelen zijn een onderdeel van duurzame ontwikkeling en moeten samen, in hun wisselwerking worden bekeken. Zo'n beleid is niet de bevoegdheid van het ene of andere bestuursniveau, het kan enkel tot stand komen over de bestuursniveaus heen. Iemand moet daarin het voortouw nemen, de partners samenbrengen. Die rol hebben we in het verleden als provinciebestuur al vaker opgenomen, ook nu moeten we trekker durven zijn van een vernieuwend streekproject. Het overleg met de gemeentebesturen is daarbij evident en primordiaal. De samenwerking met de Vlaamse overheid en, voor enkele aspecten zoals het treinverkeer, met de federale overheid is even noodzakelijk. We beseffen allemaal dat investeren in een duurzame ontwikkeling ons op lange termijn veel geld laat uitsparen, maar op korte termijn geld kost. Vlaanderen heeft geen grote traditie van sterk en vooruitziend investeren in infrastructuur of ruimte. Als we kijken naar het deel van het BBP of van het budget dat naar overheidsinvesteringen gaat, bengelen we achteraan het Europees peloton. Willen we de broodnodige investeringen bekomen van de Vlaamse of van de federale regering, dan zullen we met een sterke en luide stem moeten spreken. Zo'n stemvolume kunnen we maar halen als we met de gemeente en provincie in koor opkomen voor het belang van Vlaams-Brabant.

II. ONZE GRIJZE GRONDSTOFFEN VERRIJKEN

In een eerste onderdeel van deze toespraak had ik het over de ruimtelijke inrichting van een regio, de infrastructuur, de plaats en de kwaliteit van bebouwing en van de open ruimte. Een stevig en goed uitgebalanceerd geraamte is nodig, maar met een geraamte alleen is er nog geen leven, daar zijn vlees en bloed en misschien vooral hersenen voor nodig. Als je het thema van het eerste hoofdstuk met een metafoor als de hardware van Vlaams-Brabant kan omschrijven, wil ik het in dit tweede hoofdstuk over de software hebben, over ‘the human factor’.

De mens is altijd een technologisch dier geweest. Prometheus stal het vuur van de goden en gaf het aan de mens, om hem toe te laten zich staande te houden in een natuurlijke omgeving die hem bijlange niet altijd gunstig gezind was. Het vuur staat symbool voor de kennis en de kunde van de mens om steeds nieuwe instrumenten en technieken te ontwerpen en zo de wereld steeds beter te beheersen. De creaties van de mens werden steeds vernuftiger, hij kon zijn eigen wetten steeds machtiger maken tegenover de natuur of de goddelijke wetten. Tijdens de Verlichting ging het mensdom geloven dat het zelf meester van de aarde kon worden, een groot vooruitgangsgeloof verspreidde zich. De ontwikkeling van de wetenschap en technologie en het toepassen ervan in de economie en in het dagelijks leven galopperen voort, in een steeds hogere versnelling. Na de industriële revolutie en het tijdperk van de machines maken we de digitale revolutie mee en zijn we in de informatiemaatschappij beland. Er zijn belangwekkende discussies te voeren in welke mate de technologie de mens vrij maakt en meer zelfbeschikking geeft of in welke mate we slaaf worden van technologische reuzen en digitale machten die steeds meer beslag leggen op de geest van de mens? Nog belangrijker is de vraag of we al niet te ver zijn gegaan in het technologisch transformeren van onze planeet, of we omwille van winst op de kortere termijn de aarde niet zo verminken en plunderen, dat dat leidt tot onherstelbaar verlies op langere termijn, voor de aarde en dus ook voor haar bewoners?

Hoe dan ook dobberen we als kleine regio mee op de vaart der volkeren. Indien we daarin niet ten onder willen gaan en indien we enige controle over onze koers willen behouden, zullen we onze kennis op hoog peil moeten houden. We mogen op het vlak van kennisontwikkeling niet achterop geraken, we moeten voorop blijven lopen, indien we het vermogen willen behouden om technologische verworvenheden aan te wenden in het voordeel van mens en samenleving. Zowat iedereen schaaft zich verbaal achter de doelstelling van duurzaamheid, duurzaam in het omgaan met natuur en grondstoffen, duurzaam in de sociale verhoudingen. Als we duurzaamheid niet enkel met woorden willen onderschrijven, maar ook in daden willen omzetten, zal daarvoor veel wil en inzet nodig zijn, van het beleid en van de civiele samenleving, maar we zullen ook hard werk moeten maken van het ontwikkelen van nieuwe kennis en vaardigheden. We zullen al onze menselijke capaciteiten moeten aanboren om, in een wereld waarin grenzen

vervagen en waarin radicale verandering om zich heen grijpt, onze weg te blijven vinden en universele menselijke waarden te behouden en te vernieuwen.

Een samenspel van strategieën uit verschillende beleidsdomeinen is nodig om aan alle Vlaams-Brabanders kansen te geven en van hen een bijdrage te vragen voor een vooruitstrevende, vernieuwende en solidaire samenleving. De enige grondstoffen die we daarvoor hebben zijn menselijke kennis en vaardigheden. Die grijze grondstoffen moeten we ontwikkelen en verrijken. Onderwijs en voortdurende opleiding, wetenschap- en kennisontwikkeling, innovatie in de bedrijven en in de dienstverlening, oriëntatie en begeleiding op de arbeidsmarkt, gezondheids- en welzijnszorg, het zijn allemaal aspecten van de menselijke ontplooiing die nodig zijn om welvaart en welzijn in de Vlaams-Brabantse samenleving hoog te houden. Hoe zorgen we dat de impulsen uit die verschillende beleidsvelden positief op elkaar inwerken, elkaar versterken?

KENNIS EN ONDERWIJS EVOLUEREN IN SNEL TEMPO: HOE HOUDEN WE IEDEREEN AAN BOORD?

Het opleidingsniveau in Vlaams-Brabant ligt gemiddeld hoog, ons onderwijs scoort in internationale vergelijkingen sterke gemiddelden, de bekommernis ligt aan de twee uiteinden van het spectrum: mikken we hoog genoeg enerzijds en, anderzijds, krijgen we iedereen mee? Het is primordiaal om te zorgen dat de modale leerling een passend aanbod en dito omgeving vindt in het schoollandschap, ieder volgens zijn talenten en interesse, maar er is meer nodig dan een goed gemiddelde bewaken. Er zijn programma's nodig om uitzonderlijke talenten de mogelijkheid te bieden hoog te mikken en te excelleren, zodat die talenten in ons land kunnen ontbolsteren. Aan de andere kant zien we te veel kinderen en jongeren die niet mee kunnen in het onderwijs of die niet hoog genoeg mee opklimmen. Er is een stijgend aantal jongeren met een diploma secundair en hoger onderwijs, maar toch moet ook in Vlaams-Brabant een te grote groep het volwassen leven instappen met een te beperkt diploma. We weten dat de reden daarvoor deels ligt bij de inspanningen van de leerlingen zelf, maar dat sociologische kenmerken en mechanismen ook zwaar doorwegen. Het opleidingsniveau en in mindere mate ook het inkomensniveau dat de ouders hebben, blijkt sterk bepalend te zijn voor het onderwijsparcours dat kinderen volgen. Mensen van vreemde afkomst, met een andere taal en een andere culturele achtergrond, hebben het veel moeilijker in ons onderwijs. Ze blijven veel vaker zitten en komen vlugger in de onderwijswaterval terecht. Bij de anderstalige leerlingen verlaten er driemaal zoveel jongeren de school zonder diploma dan bij de Nederlandstalige (30% t.o. 9,6%). Dubbel zoveel anderstalige leerlingen lopen één of meer jaren vertraging op in het secundair onderwijs. Veel te weinig van hen beginnen en slagen in het hoger onderwijs: 22,5% van de allochtone jongeren begint aan hoger onderwijs, bij de autochtone jongeren is dat 64%. Onvoldoende gewapend de schoolcarrière afsluiten vormt een handicap: in de eerste plaats voor de jongeren zelf, omdat ze kansen missen en minder bagage hebben om zich

te ontplooiën en hun weg te vinden; in de tweede plaats voor de maatschappij, omdat potenties en competenties onvoldoende aangeboden worden.

Hoe kunnen we dat verbeteren? Hervormingen in het onderwijs zelf, denk bv. aan het M-decreet²¹ of aan de discussies over een brede eerste graad, worden doorgevoerd op het niveau van Vlaanderen. Andere factoren – zoals taalachterstand; later instappen in het kleuteronderwijs; attitudes en begeleiding bij het leren – kunnen we ook met lokale initiatieven beïnvloeden. De taal is alles, wordt soms gezegd, in ieder geval is het goed de taalkennis zoveel mogelijk te bevorderen, bij de kinderen zelf en bij de ouders. Dat is zeker zo in onze provincie, waar anderstalige leerlingen een hoog percentage van de klaspopulatie uitmaken. Daarom zijn bijkomende middelen en leerkrachten in de scholen met veel anderstalige leerlingen nodig. Het is op vraag van de lokale en de provinciale overheid dat die er gekomen zijn. Ook buitenschoolse activiteiten kunnen veel helpen. Er zijn van onderuit mooie initiatieven gegroeid: Nederlands op het speelplein en in de sportclub; muziek- en theatervoorstellingen in het Nederlands voor anderstaligen; taalstages voor 4- tot 12-jarigen in de schoolvakanties; babycafés waar jonge anderstalige moeders met elkaar in het Nederlands praten; laagdrempelige activiteiten zoals kookworkshops voor anderstaligen; pictogrammenwoordenboekjes ... Een concreet voorbeeld: 'Mijn school, mijn kind en ik' is een initiatief van het Centrum voor Basiseducatie Halle-Vilvoorde. Ouders leren Nederlands binnen een schoolse context. Ze leren de school en haar gebruiken kennen: Wat leert mijn kind in de klas? Hoe kan ik met de juf communiceren? Wat staat er op de briefjes van de school?

De samenwerking met de Huizen van het Nederlands, met de Centra voor Volwassenenonderwijs, met de integratiecentra, met de vzw De Rand moet verder groeien. Er is in het voorbije decennium veel op de sporen gezet, maar als we kijken naar de noden (het hoog aandeel anderstalige leerlingen) en naar de toestand (slaagpercentages en doorgroei van leerlingen van vreemde afkomst), dan kan de samenleving nog veel winst halen uit een beleid van taal- en leerondersteuning. Dat geldt evenzeer voor maatregelen om de leerattitude en –begeleiding te verbeteren. We kennen initiatieven voor opvoedingsondersteuning en schoolopbouwwerk in Leuven (Kamileon) en Halle. Daarnaast zijn er initiatieven in de jeugdzorg en het buurtwerk die zich tot doel hebben gesteld om de onderwijskansen van kwetsbare jongeren te verhogen door bijvoorbeeld huiswerkbegeleiding.

Opvoedingsondersteuning bestaat uit al die activiteiten die tot doel hebben om ouders en andere opvoeders steun te bieden bij het opvoeden. Het richt zich tot alle ouders en opvoeders, maar wil in het bijzonder de risicogroepen bereiken. Het heeft als doel om de draagkracht van ouders te versterken en opvoedingsvragen te beantwoorden. Zo lanceerde de provincie samen met het Centrum voor Taal en Onderwijs in het kader van

²¹ <http://www.m-decreet.be/> - <http://www.onderwijs.vlaanderen.be/grote-lijnen-van-het-m-decreet><http://www.m-decreet.be/>

de opvoedingsondersteuning ‘Tatertaal’, een methode om taal te stimuleren bij de allerkleinsten in de kinderopvang en thuis.

Het Buddy-project is een initiatief van de stad Leuven waarbij kinderen en jongeren die een extra duwtje in de rug nodig hebben, gratis hulp krijgen van een naschoolse vrijwilliger-studiebegeleider. Deze begeleiders of buddy's leggen de nadruk enerzijds op inhoudelijke begeleiding en anderzijds op het inspireren en motiveren van de leerlingen. Sinds de lancering van het Buddy-project in 2007 staat één doel centraal: de doorstromingskansen van jongeren in het onderwijs te verhogen. Vzw HoofdKwartier organiseert, in samenwerking met geïnteresseerde scholen in het Vilvoordse, actieve huistaakbegeleiding en individuele begeleiding (extra hulp na langdurige afwezigheid, studieproblematieken, bijles ...) en dit in de lokalen van de school.

Schoolopbouwwerk Halle richt zich op alle basisscholen in Halle. Ze gaan intensief aan de slag rond drie thema's: huiswerk, taalstimulering en communicatie tussen school en ouders. Zo organiseren ze in samenwerking met enkele scholen een jaarlijks taalbad in augustus: (H)Alle Talen. Met het taalbad bereiden ze kinderen die thuis amper Nederlands spreken al spelend voor op het nieuwe schooljaar. Ze hebben ook aandacht voor de ondersteunende rol van de ouders. Daarom voorzien ze voor hen in verschillende contact- en infomomenten tijdens het taalbad. Met vrijwilligers en stagiair(e)s uit enkele hogescholen begeleiden ze ouders aan huis, zodat ze hun kinderen kunnen helpen bij het huiswerk.

Schoolopbouwwerk Kamileon zet maatprojecten op met scholen in Leuven. Ze werken met activiteiten aan verschillende issues: de betrokkenheid van ouders, de dialoog tussen school en ouders, meertaligheid, huistaakbeleid, knelpunten die ouders ervaren en het overbruggen van cultuurverschillen.

Als we willen dat zoveel mogelijk jongeren onderwijskansen krijgen en ze ook grijpen, dat hun sociale of culturele achtergrond minder dan vandaag het verschil daarvoor maakt, dan zal daarvoor een combinatie nodig zijn van maatregelen van het onderwijssysteem zelf én van initiatieven die plaatselijk worden uitgewerkt en gestuurd. ‘Onderwijsflankerend beleid’ is de term die we sinds een aantal jaren gebruiken voor de maatregelen en projecten uit andere beleidsvelden dan het onderwijs, maar bedoeld om de toegang, de kwaliteit en de maatschappelijke rol van het onderwijs te verbeteren. Voor onderwijsflankerend beleid is het plaatselijk, in een specifieke streek, dat de noden én de mogelijkheden het snelst en het best worden herkend. Het zijn ook de lokale overheden die het best een brug kunnen slaan met integratiebeleid, met jeugdbeleid, met cultuur en sport, met kinderopvang en opvoedingsondersteuning, met andere beleidsvelden.

INNOVATIE ALS HEFBOOM VOOR DUURZAME WELVAART EN ONTWIKKELING

Laat ons de sprong maken naar de economie en de arbeidsmarkt. Vlaams-Brabant heeft, in ons land en in vergelijking met andere Europese regio's, een heel sterk op diensten gerichte economie. Negen op de tien van de werkaanbiedingen in Vlaams-Brabant zijn voor een job in de tertiaire of quataire sector! Bovendien is er heel sterk ingezet op het voortbouwen op wetenschap en op het verder ontwikkelen van kennis. Onze provincie combineert die troeven met haar centrale ligging, wat ons aantrekkelijk maakt voor hoofdkwartieren, voor distributiecentra en voor zakelijke diensten. Vlaams-Brabant staat sterk in onderwijs en gezondheidszorg, in onderzoek en innovatie, in financiële en zakelijke diensten, in distributie en lichte logistiek. Dat zijn sectoren die snel evolueren, die mee moeten gaan in de vernieuwing. 'Een zelfbewuste regio zou de ambitie moeten hebben om de koopkracht op peil te houden door zélf kwaliteit te produceren, in plaats van vervuilende troep uit een of ander lagelonenland binnen te halen'. Dit is een citaat uit een column van Jonathan Holslag.²²

De boodschap is:

- investeren in innovatie, technologisch en maatschappelijk, met projecten die niet noodzakelijk moeten renderen op korte termijn;
- verder sterk inzetten op wetenschap en kennis als productiefactor om ondernemingen en dienstverlening te vernieuwen;
- voorwaarden scheppen – op vlak van ruimte, infrastructuur en verbindingen - waarin innovatieve ondernemingen en instellingen goed gedijen;
- innovatie aanwenden als hefboom voor duurzaamheid; innovatie moet vooruitgang zijn, ook in termen van maatschappelijk rendement;
- de goede medewerkers kunnen vinden is cruciaal: het gaat dan over mensen met technologische profielen of onderzoekers, maar even goed over mensen voor de zorg, de logistiek of de maatschappelijke dienstverlening;
- voor die medewerkers een kader aanbieden waarin werk en levenslang leren gepaard kunnen gaan met een voldragen persoonlijk en gezinsleven.

Onderzoek en kennisontwikkeling, innovatie, onderwijs en opleiding, oriëntatie en begeleiding op de arbeidsmarkt, mogelijkheden om beroepsloopbaan en persoonlijk leven en ontplooiing te verzoenen: dat kunnen geen los van elkaar staande doelen en strategieën zijn, er is een onderlinge samenhang en wisselwerking. Er is per beleidssector een gestroomlijnde strategie nodig, sterke verticale pijlers, maar die moeten per streek ook op elkaar inspelen, er zijn sterke, horizontale kruisverbanden nodig.

²² HOLSLAG J., Stop de uitverkoop, Knack, 23 september 2015, p. 85

De specifieke noden zijn in de ene streek niet dezelfde als in de andere. In de regio Leuven zijn er bijvoorbeeld meer noden en liggen er meer kansen in de zorgsector, in de regio rond de luchthaven en rond Brussel is de logistiek sterker uitgebouwd. Kansen in onderzoekscentra, in hoogtechnologische en in cleantechbedrijven vinden we verspreid over heel de provincie terug. Dat mag ons niet doen vergeten dat er ook veel vraag is naar personeel in de schoonmaak, in de verkoop en in de horeca. Om op dat alles een goed antwoord op te vinden, zijn er geïntegreerde strategieën nodig. De krachtlijnen en de mogelijkheden uit verschillende beleidssectoren moeten we bijeenbrengen in projecten die afgestemd zijn op de specifieke noden van een streek, de draden uit verschillende beleidsdomeinen moeten we aaneenvlechten tot een touw.

Dat aan zo'n streekgerichte krachtenbundeling behoefte is en dat dat vruchten afwerpt, blijkt uit verschillende initiatieven uit de voorbije jaren.

Zo zien we dat bedrijven zich, buiten de traditionele organisaties om, per streek verenigen om innovatie te stimuleren. Meer dan vijftien jaar geleden werd Leuven INC opgericht, Leuven Innovation Networking Circle. De opzet was en is een gemeenschap voor technologiegedreven ondernemerschap te vormen. Hoogtechnologische bedrijven, starters en onderzoekers ontmoeten elkaar bij bijvoorbeeld visionaire seminars of ondernemercafés om kennis en expertise te delen. Het uiteindelijke doel is om toekomstgericht en groeiende welvaart te creëren in de Leuvense regio. Van recentere datum zijn LCIE, Leuven Community for Innovation driven Entrepreneurship en Leuven Mindgate. LCIE wil ondernemerschap aanmoedigen en bevorderen onder studenten, onderzoekers, docenten en professoren binnen de Associatie KU Leuven. Leuven Mindgate wil het Leuvense positioneren als een eersterangsregio voor Health, High-Tech en Creativity en stuurt daarvoor aan op interdisciplinaire samenwerking. VUB-Crosstalks wil met een multidisciplinaire benadering antwoorden zoeken voor de noodzakelijke innovatie, met oog voor de lange termijn, voor economische duurzaamheid en voor de kwaliteit van het sociaal en individueel leven. Daarvoor zijn er lezingen, debatten en uitwisselingen tussen wetenschappers, onderzoekers, ondernemers, artiesten en overheden.

Ook vanuit de overheid zijn er initiatieven die in Vlaams-Brabant innovatie willen stimuleren en ondersteunen. Innovatiecentrum Vlaams-Brabant is een afdeling van de Vlaamse overheid, gericht op project-subsidiebegeleiding en op coaching voor innovatie. Als provinciebestuur duwen we in dezelfde richting, met Flanders Smart Hub. De opzet van dit initiatief is: innovatie aanmoedigen; de samenwerking tussen kennisinstellingen en onderneming bevorderen; investeringen aantrekken. De initiatiefnemers van Flanders Smart Hub komen uit het bedrijfsleven en uit onderwijs en onderzoek uit de overheid: VOKA Halle-Vilvoorde en VOKA Leuven; KU Leuven; het provinciebestuur en de POM Vlaams-Brabant. Samen willen we Vlaams-Brabant blijven aanzwengelen als motor van kennisgedreven ontwikkeling en bedrijvigheid. Hoe willen we dat doen? Door community-building tussen ondernemers, onderzoekers en beleidsverantwoordelijken;

door het begeleiden en ondersteunen van projecten; door Vlaams-Brabant te profileren en bekend te maken als kennisregio. Een regio die zich toelegt op vijf werkdomeinen: gezondheidszorg voor de toekomst (Lifetech Health), slimme logistiek (Logistech), gezonde voeding voor mens en dier (Lifetech Food), verduurzamen van de samenleving (Cleantech), creatieve producten en diensten (Createch). Wat doen we op die vijf werkdomeinen? Binnen onze regio mensen samenbrengen om ideeën te laten kiemen en specifieke projecten start- en groeikansen te geven. De provinciebesturen zijn ook partner van I-Cleantech, dat voor heel Vlaanderen ijvert voor de overgang naar een koolstofarme kringloopeconomie. Door cleantechtoepassingen versneld door te voeren wil I-Cleantech de transitie naar een veerkrachtig, ecologische, duurzame economie realiseren. I-Cleantech heeft in elke provincie een poot met specifieke specialisaties, voor Vlaams-Brabant is dat materialen en mobiliteit.

Dat levert ook resultaten op. In een artikel in De Standaard over start-ups in België staat een lijstje met de top 10-steden. Brussel steekt er met 28,8% van de Belgische start-ups ver bovenuit. Leuven staat op nr. 4, met 6,1%, wat zeer goed is als we zien dat de veel grotere steden Antwerpen en Gent 9,7% en 9,6% halen. Dat toont dat samenwerken lonend is voor innovatie.

Voor MIP, een innovatieplatform voor milieu- en energietechnologie dat onder de vleugels van I-Cleantech en IWT werkt, zijn de resultaten veelbelovend. Er zijn 12 kennisinstellingen en 166 bedrijven aangesloten bij dit platform, op Vlaams niveau. Met 12 miljoen euro subsidie werden voor 110 miljoen euro investeringen gedaan. Daarmee werden 510 jobs gecreëerd en werden er 220 behouden. MIP concludeert dat 30.000 euro innovatiesteun één job oplevert, maar ook minder afval en minder productieverliezen.

De samenwerking tussen universiteiten, ondernemingen en overheden leverde in Vlaams-Brabant al mooie innovatieprojecten op. Als voorbeeld vermeld ik er hier een paar. Pharmabs is een intussen uit de kluiten gewassen spin-off van de KU Leuven die antilichamen onderzoekt, ontwikkelt en produceert. Antilichamen zijn belangrijk bij het detecteren van ziekten. B-Phot is een internationaal gewaardeerde spin-off van de VUB, die fotonica-toepassingen onderzoekt onder meer voor projectoren, voor lichtdatatransmissie of voor sorteerinstallaties voor groenten en fruit. Agrocycle wil de neven- en reststromen in de land- en tuinbouw tot een minimum beperken of benutten als nieuwe grondstoffen, en zoeken naar mogelijkheden om kringlopen te sluiten. Het recentere platform voor regeneratieve geneeskunde, Reg Med, wil de kennis en kunde van alle regionale spelers bijeenbrengen om samen een pad uit te tekenen om vooruitgang te boeken op dit onderzoeksgebied, waarvoor Vlaams-Brabant aan de top staat in Europa. MobiOne is een project om een volledig nieuw stadsvoertuig te ontwikkelen. Door groene, hydraulische en een beetje trapenergie voortgedreven zou dit voertuig ons vooruit moeten helpen naar een klimaatneutrale toekomst. Mijn bedoeling is niet om hier een opsomming of een overzicht te geven van de vele samenwerkingen

en projecten die innovatie stimuleren. Ik wil enkel illustreren dat er veel broeit en dat we een op innovatieve gerichte omgeving en netwerken kunnen en moeten steunen, door de Europese en Vlaamse middelen aan te vullen met provinciale subsidies.

MENSEN ZOEKEN JOBS, JOBS ZOEKEN MENSEN

Uit de praktijk blijkt dat het stimuleren van innovatie gebaat is bij sterke impulsen van de centrale overheid, maar evenzeer bij het vormen van netwerken en het uitwerken van projecten op streekniveau. Hetzelfde geldt voor één van de belangrijkste behoeften van een kenniseconomie: het vinden van goed opgeleide, geschikte medewerkers. Grote internationale bedrijven die in onze provincie actief zijn en willen blijven, laten zich daartoe overtuigen door het hoogstaand opleidingsniveau in Vlaams-Brabant en doordat ze hier bekwame en gemotiveerde medewerkers vinden. Tezelfdertijd zijn er sectoren waar het vinden van voldoende gekwalificeerde medewerkers een groot knelpunt blijft. Dat is met name zo in enkele van de werkdomeinen waarop we ons als provincie willen toespitsen: gezondheidszorg, logistiek en hoogtechnologische en cleantechbedrijven. Maar dat is ook zo voor sommige basissectoren, waar het werk ook goed gedaan moet worden om een samenleving te laten functioneren: jobs in de schoonmaak en de horeca zijn in Vlaams-Brabant knelpuntberoepen. Innovatie, kennisontwikkeling, onderwijs en opleiding, arbeidsmarkt: het zijn raderen die in elkaar moeten passen. Om te zorgen dat er genoeg en goede medewerkers te vinden zijn, kwamen programma's voor heel Vlaanderen en streekgerichte projecten op gang.

Het meest succesvolle van die programma's is zonder twijfel dat voor promotie van zorgberoepen. Niet toevallig steunt dit op een sterke pijler op Vlaams niveau, met een overlegplatform en een zorgambassadeur, en op een pijler per provincie. Ook in Vlaams-Brabant is er een provinciaal overlegplatform. Omdat de nood in onze provincie hoog was, nam het Vlaams-Brabants platform veel initiatieven: stageplaatsen en -begeleiding; inleefmomenten en het warm maken voor een job in de zorgsector; een Zorgbeurs; een project 'kleur in de zorg'. Het resultaat van die gezamenlijke actie op Vlaams en provinciaal niveau mag er zijn: op vijf jaar tijd is het aantal studenten gestegen met 7.000 à 8.000; het aantal niet ingevulde vacatures is gevoelig gedaald. Het belangrijkste is misschien nog dat onderwijs en werkveld nu stevig samenwerken. Hopelijk kunnen we dat succes herhalen voor de technologische en wetenschappelijke profielen, waar het STEM-actieplan op gang komt. STEM staat voor Science, Technology, Engineering, Mathematics. Het Vlaams actieplan wil meer leerlingen doen kiezen voor deze richtingen. De RVO-society, met zetel in Leuven, timmert ook aan die weg. Uitgaand van de leefwereld van jongeren en aansluitend op hun ervaring, beoogt de RVO-society met zijn projecten een grotere wetenschappelijke geletterdheid en een grotere instroom in technologische en wetenschappelijke studies, met een speciale focus op klimaat en op gezondheid. Dat moet ervoor zorgen dat er zich meer jongeren met een wetenschappelijk of technologisch diploma aandienen op de arbeidsmarkt, zodat minder jobs blijven openstaan. Een inspirerend project van de RVO-society is drone-age,

een academie waar jongeren drones kunnen leren bouwen en gebruiken. We konden daarvan een demonstratie zien op de Open Bedrijvendag in dit provinciehuis.

De betere aansluiting tussen onderwijs, opleiding en arbeidsmarkt is ook de bestaansreden voor de RTC's, de Regionale Technologische Centra. Het RTC-Vlaams-Brabant probeert vooral tot een betere afstemming te komen tussen de scholen van het technisch en beroepsonderwijs en de arbeidsmarkt. Het RTC werkt netoverschrijdend en brengt het bedrijfsleven, het onderwijs en de publieke partners als VDAB en Syntra rond de tafel. In Vlaams-Brabant is de logistiek als bedrijfssector belangrijker dan in andere provincies en is het invullen van de jobaanbiedingen in de logistieke sector een pijnpunt. Dat is onder meer te wijten aan het klein aantal logistieke opleidingen in de secundaire scholen. Binnen het Logistiek Platform Vlaams-Brabant is een specifieke werkgroep onderwijs en arbeidsmarkt opgezet. Sedert een paar jaar is het Luchthavenhuis in Zaventem geopend, dat werkzoekenden helpt om de weg te vinden naar een job op de luchthaven. Het Luchthavenhuis is een mooie realisatie van de sociale partners en de overheden. De minister van Onderwijs heeft ook een specifieke opleiding voor behandelaar luchtvracht en bagage geopend, in Vilvoorde. Toch zullen we de mouwen nog moeten opstropen om de vraag naar logistieke arbeidskrachten voldoende tegemoet te komen.

Voldoende geschoolde en gemotiveerde arbeidskrachten vinden zal belangrijk zijn voor de sociale en economische welvaart in onze provincie. De ervaring leert dat de combinatie tussen sterk Vlaams beleid en een brede samenwerking op streekniveau de beste kansen biedt om onderwijs, opleiding en arbeidsmarkt goed op elkaar te laten aansluiten. Aan ons om ervoor te zorgen dat het overleg en de samenwerking op streekniveau voldoende sterk wordt uitgebouwd.

Het Vlaamse regeerakkoord schuift de ambitie naar voren om tegen 2020 een werkzaamheidsgraad van 76% te bereiken. In 2013 lag dat in Vlaams-Brabant op 73,3%, gemiddeld voor Vlaanderen op 71,9%. Als we op vijf jaar tijd 4% winst willen boeken, zullen we groepen bij wie de deelname aan het arbeidsproces laag ligt, moeten activeren en ondersteunen. Het gaat dan met name over laaggeschoolden, over mensen met een andere taal en culturele achtergrond, over oudere werknemers. Activeringsbeleid moet maatwerk zijn. Daarom is het belangrijk om ook op streekniveau in te spelen op opportuniteiten, om samen met de VDAB, met het lokale bestuur, met de sociale partners werk op maat van de streek te leveren.

ONZE SAMENLEVING MOET OOK DE KWETSBAREN EN HULPELOZEN KOESTEREN

Het belang van de bevolking vraagt dat we Vlaams-Brabant als regio verdedigen en dat we onze specifieke noden en vragen op de politieke agenda zetten. We moeten ook de krachten en de energie die leven in Vlaams-Brabant mobiliseren om zelf een surplus bij te brengen aan de vernieuwing van de samenleving. Dat geldt ook voor het sociaal beleid: om te zorgen dat iedereen mee kan, dat we geen groepen mensen aan hun lot overlaten, dat er gelijke kansen zijn; en dat er samenhang is, dat mensen samen initiatieven nemen, samen een probleem aanpakken of zich samen ontspannen, dat de bevolking kan en wil deelnemen aan het gezamenlijk vinden van oplossingen. Die sociale doelen kunnen we niet los zien van de maatschappelijke en economische dynamiek van een samenleving. Naarmate zwakkere groepen zich versterken, meer kansen krijgen en grijpen, is dat in de eerste plaats in hun voordeel, maar ook de maatschappij in haar geheel heeft daar belang bij, heeft daar zelfs nood aan.

De uitdagingen op sociaal vlak zijn veelvuldig, maar er zijn er enkele die in Vlaams-Brabant heel hard aan de deur kloppen. De bevolking van Vlaams-Brabant is internationaler dan elders in Vlaanderen, afgezien van de grootsteden Antwerpen en Gent. Er wonen in onze provincie meer inwoners van buitenlandse afkomst, er zijn beduidend meer mensen met een andere moedertaal dan het Nederlands. De vraag naar kinderopvang en naar gezinsondersteuning is groter dan het aanbod. Mensen met beperkingen of met een grote afstand tot de arbeidsmarkt hebben nood aan begeleiding, aan opvang, aan arbeidszorg, aan tewerkstelling in de sociale of in de reguliere economie. Jongeren die verwaarloosd worden of die het spoor kwijt raken moeten kunnen terugvallen op adequate jeugdzorg. De vergrijzing, de oude jaren die tot ons geluk steeds langer duren, doen de vraag naar zorg stijgen. Dat zijn de meest in het oog springende uitdagingen voor het sociaal beleid en de welzijnsvoorzieningen in Vlaams-Brabant.

Wat eist vooral onze aandacht op? Waar zijn we bekommerd om?

- de nood aan een succesvolle inschakeling van inwoners van vreemde afkomst in het onderwijs, het arbeidsproces en in de samenleving in zijn geheel;
- de achterstand van het aanbod aan welzijnsvoorzieningen die blijft aanhouden, vooral in Halle-Vilvoorde;
- dat het beleid niet genoeg inspeelt op de specifieke behoeften en mogelijkheden die in een bepaalde streek aanwezig zijn.

Ook in de provincie met een gemiddeld hoger inkomensniveau en waar meer mensen aan het werk zijn, is een sterk sociaal beleid nodig. Succesvol zijn aan de bovenkant van de maatschappij maar de leegte achterlaten aan de onderkant, valt op termijn niet vol te houden, op de duur wreekt zich dat. Bovendien valt dat ethisch niet te verantwoorden. Ruim tien jaar geleden hebben wij, het provinciebestuur samen met de gemeenten en

met de welzijnssector, de algemene achterstand in het aanbod aan welzijnsvoorzieningen in kaart gebracht en aangeklaagd. Vandaag moeten we vaststellen dat de toestand nauwelijks is verbeterd.²³ Slechts voor enkele voorzieningen houdt het Vlaams-Brabants gemiddelde aanbod min of meer gelijke tred met het Vlaamse gemiddelde: dat is zo voor kinderopvang en voor woonzorgcentra voor ouderen. Voor alle andere noden is er in Vlaams-Brabant gemiddeld minder aanbod dan in andere provincies. Er zijn ook grote verschillen tussen het ene en het andere gebied in onze provincie, waardoor het aanbod in sommige gebieden ronduit schamel is.

Voor het algemeen welzijnswerk, de CAW's, is Halle-Vilvoorde nog altijd zeer sterk onderbedeeld: een budget van 7,40 euro per inwoner, terwijl het Vlaams gemiddelde op 12,34 euro ligt. Voor de Bijzondere Jeugdbijstand is de situatie eigenlijk schrijnend. 'Per 10.000 jongeren zijn er slechts 30 plaatsen of modules in de Bijzondere Jeugdbijstand in Vlaams-Brabant. In Vlaanderen zijn er gemiddeld 55 plaatsen per 10.000 jongeren.'²⁴ Voor de Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg ligt de bestaffing in Vlaams-Brabant 20% lager dan het gemiddelde van de andere provincies. Voor personen met een handicap is er in Vlaams-Brabant 25% budget minder beschikbaar. Voor de thuiszorg wordt in Halle-Vilvoorde slechts 50% van de geprogrammeerde uren gerealiseerd, in heel Vlaams-Brabant 67%, gemiddeld in Vlaanderen 77%.

De achterstand van het welzijnsaanbod in Vlaams-Brabant is groot en veralgemeend. We hebben daarvoor, met het provinciebestuur en de lokale besturen, de cijfers zelf moeten bijeenbrengen en op tafel leggen voordat de Vlaamse overheid die structurele achterstand wilde erkennen. De Vlaamse regering heeft dan wel beloofd om een inhaalbeweging te doen, dat stond ook in de laatste twee regeerakkoorden. Er zijn voor sommige voorzieningen inspanningen gebeurd om de achterstand te verkleinen, maar zo bescheiden dat er wezenlijk niets aan de situatie is veranderd. De toestand is niet hopeloos, maar wel ernstig. Als provinciebestuur hebben we met subsidies en met initiatieven zoals de sociale campussen geprobeerd om de grootste tekortkomingen een beetje te verhelpen. Maar het beleid en de financiering van de welzijnsvoorzieningen wordt centraal vanuit de Vlaamse regering gestuurd. En de bevoegdheid voor welzijn wordt na volgend jaar aan de provincies ontnomen.

We mogen ons terecht afvragen wie in de toekomst in staat zal zijn om op te volgen of Vlaams-Brabant eerlijk bedeed wordt, om aan te kaarten waar de noden en leemtes liggen, om impulsen te geven aan een verbetering van het aanbod. 'De provincies laten een gapend gat achter', lees ik in een opiniestuk van een bestuurskundige in De Standaard.²⁵ Op een studiedag in september dit jaar, stelde een andere bestuurskundige

²³ STEUNPUNT SOCIALE PLANNING VLAAMS-BRABANT, Wel op weg?, Een analyse van het welzijnsaanbod, rapport 2015

²⁴ Ibidem, p. 97

²⁵ ACKAERT J., De provincies laten een gapend gat achter, De Standaard, 14-15-16 augustus 2015, p. 33

dat provinciebesturen een gebiedsgerichte dynamiek genereren die hij niet zomaar te vervangen ziet door de Vlaamse administraties.²⁶

Ik vrees dat een volledig gecentraliseerd beleid niet de oplossing is om overal in Vlaanderen een passend aanbod aan welzijnsvoorzieningen te creëren. Het Vlaamse beleid is deels blind voor regionale verschillen, deels onmachtig gebleken om een achterstand in te halen. Een meer streekgerichte aanpak zou meer opleveren. De situatie is niet dezelfde voor alle provincies, is ook niet dezelfde binnen alle provincies. In onze provincie hebben bv. de Vlaamse Rand en het Hageland specifieke noden, maar het zijn niet dezelfde.

Als we mensen in een moeilijke positie succesvol willen aan boord houden of inschakelen, zal er meer nodig zijn dan standaardantwoorden die per deelsector van het welzijnsbeleid worden voorgeschreven voor heel Vlaanderen. De nood aan kinderopvang doet zich niet overal op dezelfde manier voor. De vraag naar taallessen en taalondersteuning evenmin. Passend beleid vraagt afspraken en samenwerking over beleidsdomeinen en bestuursniveaus heen. Denk bijvoorbeeld aan de bestrijding van intrafamiliaal geweld; of aan de afspraken in verband met preventie en hulpverlening voor druggebruik, waar we een brug proberen te slaan tussen welzijns-, veiligheids- en justitieel beleid. Voor armoedebestrijding, voor integratie van allochtonen, voor gehandicaptenzorg, telkens spreekt het voor zich dat een geïntegreerd beleid vanuit vele beleidsdomeinen nodig is. Vernieuwende oplossingen en creatieve projecten komen vaak voort uit lokale samenspraak en initiatief. De vrees is terecht dat er, uit een verkeerd begrepen vraag naar efficiëntie, steeds meer gespecialiseerd en gecentraliseerd wordt, en er als gevolg daarvan een steeds uniformere werking wordt opgelegd. De Vlaamse regering wil de persoonsgebonden bevoegdheden weghalen bij de provinciebesturen. Wat Vlaams-Brabant betreft zullen die allemaal worden overgeheveld naar de Vlaamse overheid. Zal dat het verbaal zo sterk beleden geïntegreerd beleid dichterbij brengen? Om één voorbeeld te noemen. G-sport is in sterke mate vormgegeven en gegroeid onder provinciale vleugels: staan de sectoren gehandicaptenzorg en sport binnen de Vlaamse overheid niet veel verder van elkaar af dan op provinciaal niveau? Of denk aan projecten die te paard zitten op verscheidene beleidsdomeinen. Kunsteducatie voor kansarmen bijvoorbeeld. Hoort dat bij onderwijs, bij cultuur of bij armoedebestrijding? Ga er maar eens aan staan om daarvoor steun of subsidie te krijgen, de ervaring leert hoe dat een haast onbegonnen opdracht is.

Dat zijn enkele zeer specifieke voorbeelden, maar voor het sociaal beleid in het algemeen is de vraag: hoe kom je per stad of per streek tot geïntegreerde samenwerking? Welke ruimte is er voor afstemming op specifieke situaties en voor eigen inbreng? Wie staat in voor de regie van het geïntegreerde beleid voor doelgroepen

²⁶ DE RYNCK F., Regionale samenwerking in Vlaanderen, studiedag Gent, 11 september 2015

als migranten, mensen in armoede, mensen met een beperking, jongeren in een problematische opvoedingssituatie?

We mogen en moeten als Vlaams-Brabant hoge ambities hebben, op economisch en op sociaal vlak. De ambitie om in het koppeloton te zitten van regio's met sterk onderwijs en kennisontwikkeling, met innoverende bedrijven en dienstverlening, met bedrijven met hoge toegevoegde waarde. De ambitie om goed te scoren voor participatie aan het arbeidsproces, kwantitatief en kwalitatief: een hoge werkzaamheid en een lage werkloosheid, goede arbeidsvoorwaarden en kwaliteit van het werk. De ambitie om ook de groepen in de bevolking die minder kansrijk zijn mee te nemen in de vooruitgang die we nastreven, te integreren in de snel veranderende samenleving. Of we die ambities kunnen waarmaken, zal in grote mate afhangen van het succes dat we boeken in het stimuleren en in het meekrijgen van mensen. Dat vraagt kruisbestuiving, dat we inzichten en competenties uit verschillende hoeken combineren, dat we uit ieder-zijn-perceel komen en schotten slopen. We moeten dat samen doen met de verschillende overheden, met de universitaire en onderzoekswereld, met het bedrijfs- en verenigingsleven, met de sociale organisaties. Het is door verschillende draden op elkaar aan te sluiten dat we sterke stroom doen ontstaan. De ervaring leert dat wanneer we daarin slagen, het resultaat meestal niet op zich laat wachten. We moeten daar blijven op inzetten, open innovatie is een methode die we ook moeten toepassen om de beleidsambities voor Vlaams-Brabant waar te maken.

III. HET BESTUURLIJK LANDSCHAP IS AAN VERNIEUWING TOE

Een mooie toekomst voor Vlaams-Brabant hangt af van de wil om te blijven vernieuwen en van de kunde om veranderingen in goede banen te leiden. Nieuwe concepten dringen zich op voor het inrichten van de ruimte, voor de infrastructuur en voor de mobiliteit. Het woonbeleid vraagt specifieke aandacht. Dat zijn allemaal grondgebonden bevoegdheden, waarvoor de Vlaamse regering verder een belangrijke rol toebedeelt aan de provinciebesturen. Even belangrijk zijn innovatie, kennisontwikkeling en het versterken van de opleiding, van de competenties en van de inschakeling van de inwoners. Een deel daarvan blijven provinciale bevoegdheden, een ander deel is al of zal worden overgeheveld naar de Vlaamse overheid.

Een gebiedsgerichte en geïntegreerde aanpak zal nodig zijn om die grote uitdagingen aan te kunnen, daar ben ik van overtuigd. Ik hoop dat ik heb kunnen duidelijk maken dat we een streekbeleid en streekbestuur nodig hebben, om de belangen van Vlaams-Brabant te verdedigen bij de hogere overheden en als motor voor de samenwerking binnen Vlaams-Brabant. De discussie die al jaren woedt, maar waar we tot nu toe eigenlijk in verzanden, is hoe we zo'n streekbeleid en -bestuur efficiënt en krachtig organiseren.

NIET VERANDEREN IS GEEN OPTIE

De vraag is hoe we het beleid voldoende sterk en doelgericht kunnen organiseren om de gewenste vernieuwing vooruit te stuw en om de nodige veranderingen tot resultaat te brengen. De Vlaamse regering stelt m.i. terecht dat binnen Vlaanderen de meest belangrijke, cruciale overheden de Vlaamse overheid zelf en de lokale besturen zijn. Het is mijn volste overtuiging dat daarnaast ook op streekniveau, tussen centrale en lokale overheid, een efficiënt en slagkrachtig streekbestuur nodig is. Het is evenzeer mijn overtuiging dat we niet verder kunnen met de huidige versnippering van structuren en bevoegdheden op dat streekniveau, op het intermediair niveau. Bij de vorming van de Vlaamse regering in 2009, werden de gouverneurs en eerste gedeputeerden ontvangen door toenmalig formateur en later minister-president Kris Peeters, die stelde: 'Niets doen, niet veranderen is geen optie. We kunnen provincie- en andere intermediaire besturen niet zonder meer verder naast elkaar laten functioneren.' Ik denk dat hij daarin volledig gelijk had. Die stellingname gaat vandaag nog evenzeer op, want er zijn onder de vorige en huidige Vlaamse regering wel bevoegdheden en financiële middelen weggetrokken bij de provinciebesturen, maar een nieuwe visie en strategie voor het lokaal en streekbestuur zijn niet op tafel gekomen.

De ingrepen die gebeurd zijn, lijken veel meer te passen in een strategie van minder overheid, het Engelse model, dan van een betere overheid, het Scandinavische model. Toen in Engeland David Cameron en zijn ploeg aan het bewind kwamen, zijn de

interministeriële structuren voor streekbeleid daar zonder meer afgeschaft, met de boodschap dat het ondersteunen en coördineren van de lokale besturen een overbodige luxe was. De gemeenten moesten het zelf maar oplossen. De opzet was om hoe dan ook de overheid sterk in te krimpen en de bevolking het zelf te laten beredderen, dat was de redenering in Engeland. In Spanje is, al onder de regering van Luis Zapatero, onder de besparingsdruk een soortgelijke operatie gebeurd, waarbij heel sterk gesnoeid werd in de 'delegaciones del gobierno' in de provincies. Een groot verschil is wel dat er in Spanje naast de interministeriële structuren er zeer sterk uitgebouwde regionale overheden waren en blijven. Voor Scandinavië wordt het vaakst verwezen naar het afschaffen van de provincies in Denemarken. Dat was een heel ander soort operatie, daar ging het helemaal niet over het afschaffen van de provincies zonder meer of over het opnieuw centraliseren van bevoegdheden in de nationale ministeries. In Denemarken is het bestuurlijk landschap grondig herdacht en hervormd, met het creëren van grotere gemeenten, met het vormen van regio's die heel sterk vanuit en samen met de gemeenten werken en, wat uiteindelijk telt, met het toewijzen van een groot deel van de overheidsbestedingen aan de gemeenten en aan de regio's. Is dat ook niet waar het bestuur in Vlaanderen wel bij zou varen? Hebben we geen nood aan een grondige oefening om lokale besturen daadwerkelijk te versterken, om het beleid en de overheidsbestedingen veel meer te decentraliseren, om de versnippering op het tussenniveau weg te werken en om de besturen hechter te laten samenwerken? Bij velen leeft de indruk dat vandaag alle aandacht gaat naar besparen, met effect op korte termijn, ten koste van investeren in de toekomst en ten koste van het aan boord houden van bekwame en gemotiveerde mensen.²⁷

Er is de jongste jaren aan de boom geschud van de bestuurlijke organisatie in Vlaanderen, en terecht. De Vlaamse regering stelt terecht dat gewoon verder doen met de bestaande bestuurlijke organisatie geen optie is. Er zijn al verschillende rondes bestuurlijke organisatie gelopen met het Pact met de gemeenten in 2009, met het kerntakendebat in 2003 en met het groen- en witboek over een interne staatshervorming tussen 2009 en 2014. De verschillende bestuursniveaus kampeerden zoveel mogelijk op hun eigen positie, er was geen bereidheid om stukken te ruilen, het bleef bij een patstelling. De huidige regering heeft beslist om de provincies af te slanken, maar ook die stappen zullen niet leiden tot een grondige en bevredigende hertekening van het bestuurlijk landschap. Er worden bevoegdheden weggesneden bij de provinciebesturen, maar die worden voor het overgrote deel gewoon overgeheveld naar agentschappen en ministeries van de Vlaamse overheid.

²⁷ DE RYNCK F., Hartzeer, Lokaal, juni 2015, p. 40

De kern van het debat raakt aan een paar vragen die tot nu toe uit de weg worden gegaan:

1. Wil men in Vlaanderen sterk blijven centraliseren of is men bereid daadwerkelijk te decentraliseren, d.w.z. een belangrijk deel van de middelen, van de overheidsbestedingen aan het lokaal bestuur toe te vertrouwen?
2. Wil men lokaal en streekbestuur als een tweespan laten rijden? Niet door bij de ene of de andere een poot te amputeren, maar door de wirwar aan overlappende en in elkaar vervlochten structuren om te vormen naar één sterk en lokaal aangestuurd streekbestuur?

Het proces van bestuurlijke vernieuwing sleept al lang aan, maar heeft nog niet tot een doorbraak geleid. Er is nog geen uitzicht op een grondige hervorming die het binnenlands bestuur in Vlaanderen zou positioneren als een sterk en modern bestuur binnen Europa. Dat blijkt onder meer uit adviezen van de Commissie voor een Efficiënte en Effectieve Overheid²⁸ en van de Vlaamse Adviesraad voor Bestuurszaken.²⁹ Dat blijkt ook uit artikelen van en gesprekken met gezaghebbende bestuurskundigen van de verschillende universitaire instellingen.

Er zijn al uitvoerige analyses en beschrijvingen gemaakt van de pijnpunten van de bestuurlijke organisatie in Vlaanderen. Ik zal die hier niet opnieuw maken. Ik beperk mij tot het samenvatten van de belangrijkste vaststellingen, die ik beschouw als de uitgangspunten voor de bestuurlijke vernieuwing die nodig is.

DE PIJNPUNTEN SAMENGEVAT

1. De Vlaamse overheid is veel te ver doorgeschoten met het centraliseren van bevoegdheden en middelen. Het aandeel van de overheidsbestedingen van het lokale bestuursniveau (gemeente, intercommunales, provincies ...) beslaat in Vlaanderen maar de helft van het gemiddelde van de andere landen van de Europese Unie.³⁰
2. De verregaande centralisering van bevoegdheden en bijbehorende middelen gaat gepaard met een doorgedreven verticale organisatie van de Vlaamse administratie per beleidsdomein, wat leidt tot verkokering en wat een geïntegreerd beleid belemmert.
3. Op het zogenaamde intermediaire niveau is er een veelheid aan structuren: provinciale, intergemeentelijke, gedeconcentreerde diensten van de Vlaamse overheid ... Dat leidt tot een versnippering van diensten en van krachten, tot

²⁸ COMMISSIE VOOR EEN EFFICIËNTE EN EFFECTIEVE OVERHEID, Prioriteiten voor een volgende regeerperiode, eindrapport, 22 januari 2014

²⁹ VLABEST, Memorandum 2014-2019, bestuurlijke aanbevelingen aan de nieuwe Vlaamse regering, maart 2014

³⁰ België: 7,1% van BBP of 13,5% totale overheidsuitgaven. Eur-27: 13,7% BBP of 27% van totale overheidsuitgaven (cijfers 2010, bron: Eurostat)

ondoorzichtigheid in de besluitvorming en in de dienstverlening, tot inefficiëntie en tot een gebrek aan geïntegreerd beleid.

4. Te veel gemeenten ontberen de bestuurskracht om op hun schaal de goede oplossingen uit te werken voor de maatschappelijke uitdagingen van vandaag, of om hun werking voldoende efficiënt te organiseren.³¹ De lokale besturen zoeken daarom hun toevlucht tot tal van - vooral door andere overheden in het veld gezette - samenwerkingsverbanden, maar dat gebeurt te fragmentarisch, te wisselvallig, te weinig overzichtelijk.
5. De verschillende bestuursniveaus en besturen zijn te veel bezig met kibbelen over taak- en bevoegdheidsverdeling, te weinig met onderling samenwerken aan de maatschappelijke uitdagingen waar ze samen voor staan. Er is nood aan interbestuurlijke initiatieven, projecten en structuren.
6. Er is een overdaad aan gedetailleerde regelgeving en aan bureaucratie. Particulieren, verenigingen, bedrijven, lokale besturen: bij het nemen van initiatief of bij het opzetten van een project worden ze geconfronteerd met een opeenstapeling van regels en procedures, ieder op zich uitgevaardigd vanuit de logica van een beleidsveld, samen genomen een zeer zware bureaucratische ballast.
7. Veel te vaak wordt naar een probleem gekeken vanuit de invalshoek van de bevoegdheid van de betrokken administratie, vanuit de wil om haar verantwoordelijkheid af te dekken. Er wordt te veel bevoegdheids- en regelgericht geredeneerd, te weinig probleem- en oplossingsgericht.
8. Inspraak, advies en participatie vanwege het middenveld en vanwege de betrokken bevolking blijven nodig om te komen tot goed afgewogen beslissingen en om een goed draagvlak voor het beleid te vinden. Middenveld en bevolking moeten zich betrokken bij en mede-eigenaar van het beleid voelen, veel sterker dan vandaag.

WELKE DOELEN MOETEN WE VOOR OGEN HOUDEN?

Er leeft een breed aanvoelen dat Vlaanderen nood heeft aan een grondige hervorming van zijn binnenlands bestuur. Er bestaat geen allesomvattende oplossing, geen bestuurlijk model waarmee alle nadelen worden weggewerkt en enkel voordelen overblijven. Bij de afweging en de keuze die we moeten maken, moeten we volgende doelstellingen significant zien vooruitgaan:

- meer decentralisatie of deconcentratie van bevoegdheden en middelen;
- het lokaal bestuur versterken;
- de versnippering van besturen en diensten sterk terugdringen;
- meer geïntegreerd beleid, over beleidsvelden heen;

³¹ 70% van de gemeenten tellen minder dan 20.000 inwoners

- meer samenwerking tussen besturen en diensten;
- vereenvoudiging, minder bureaucratie;
- oplossings- en klantgericht werken;
- inspraak en participatie van middenveld en bevolking;
- op lange termijn werken;
- objectiviteit en gelijke behandeling verzekeren.

De debatten over de hervorming van het tussenbestuur in Vlaanderen van de voorbije vijftien jaar hebben niet geleid tot een ingrijpende verandering. Ze leverden slechts bescheiden resultaten op, er is niet naar de kern van het debat gegaan. In de feiten heeft men de bestaande instellingen in stand gehouden en enkel een pakket bevoegdheden en middelen overgeheveld van de provinciebesturen naar de Vlaamse overheid. De Vlaamse regering en het Vlaams parlement hebben zich uitgesproken voor het werken met twee bestuursniveaus in Vlaanderen, het Vlaamse en het lokale. Het nut van een intermediair niveau wordt erkend, maar er is geen duidelijke visie hoe dat best wordt georganiseerd.

IEDER ZIJN DEELTJE OF SAMEN VOOR EEN STERK GEHEEL?

Ieder probeert delen van dat intermediair niveau (bovenlokaal-, streek-, gebiedsgericht beleid) te bezetten, naar zich toe te trekken:

- het verkozen provinciebestuur staat onder druk, maar probeert zich zo sterk mogelijk te handhaven;
- de Vlaamse overheid doet veel meer dan het algemeen strategisch beleid en wettelijk kader bepalen, zij organiseert zelf projecten en beleidsuitvoering op het lokale niveau, op gemeentelijk en zeker op streekniveau;
- de lokale besturen proberen het bovenlokale, het streekbeleid in handen te houden door intercommunale samenwerkingen uit te bouwen met een groot aantal gemeenten, op hetzelfde streekniveau;
- binnen enkele beleidsdomeinen zijn nog eens eigen, specifieke structuren opgezet, die een eigen bestaan gaan leiden, denk aan RESOC's, bekkenbesturen, brandweerzones, regionale landschappen, huisvestingsinitiatieven, zorgregio's ...

Dat leidt tot een kluwen van instellingen en samenwerkingsverbanden. Efficiëntie en effectiviteit zijn daarbij niet gebaat. De realisatie van de hierboven geschetste na te streven doelen wordt daardoor gehinderd.

Als illustratie:

- het geheel aan sociaal-economische streekontwikkeling ligt verspreid over de provinciale dienst economie; de POM; ERSV en RESOC; de werking van de intercommunales op het vlak van bedrijvenzones of -gebouwen; de gedeconcentreerde werking van het Agentschap Ondernemen;
- natuur- en landschapsontwikkeling vinden we terug bij de provinciale dienst natuur; de provinciale afdeling van de VLM (Vlaamse Landmaatschappij); de provinciale afdeling van ANB (Agentschap Natuur en Bos); de regionale landschappen; de bosgroepen.

Ik som hier enkel organisaties van de overheid op. Er zal altijd samenwerking nodig zijn tussen besturen, daar ben ik van overtuigd, maar als je op hetzelfde intermediair bestuursniveau al vier of vijf verschillende diensten binnen één beleidsdomein hebt, dan wordt het samenspel wel heel ingewikkeld. Dat geldt ook voor andere beleidsdomeinen zoals wonen, welzijn en nog andere. Een bundeling van de diensten die op streekniveau actief zijn zou mogelijk maken om krachtiger en zuiniger te werken. Het is niet geloofwaardig om te pleiten tegen verkokering en voor een geïntegreerde aanpak en om tezelfdertijd binnen één beleidsdomein op streekniveau verschillende diensten naast elkaar te laten opereren.

HOE KAN EEN NIEUW BESTUURLIJK LANDSCHAP ERUITZIEN?

Er is geen toverformule, geen zaligmakende waarheid voor de vraag welke bestuurlijke rolverdeling en welke territoriale indeling ideaal zouden zijn. In alle Europese landen zijn talrijke en diverse modellen uitgetekend op papier, sommige daarvan zijn in de praktijk uitgetoetst of doorgevoerd. De oplossingen gaan in uiteenlopende richting: voor het streekniveau grijpt men soms naar het intercommunaal model, soms naar een gedeconcentreerde werking van het centraal bestuur, soms naar autonome streekbesturen, vaak zien we ook mengvormen of het naast elkaar functioneren van de drie modellen. Wanneer we in Vlaanderen naar een oplossing zoeken, moeten we rekening houden met de schaal en met de instellingen die ons eigen zijn. In de discussie over een interne staatshervorming die onder de vorige Vlaamse regering haar beslag kreeg, kwamen enkele klemtonen bovendien. Er wordt vaak verwezen naar het bestuursmodel in de Scandinavische landen, waar we inderdaad veel van kunnen leren. Als ik één en ander bij elkaar leg, zie ik volgende contouren voor een grondige vernieuwing van het bestuurlijk landschap.

- Er is een optie genomen om te gaan naar twee cruciale, bepalende bestuursniveaus: het lokale, de gemeenten, en het centrale, voor de gewest- en gemeenschapsbevoegdheden is dat de Vlaamse overheid, voor de federale bevoegdheden is dat de federale overheid. Dat uitgangspunt kunnen we m.i. best bijtreden en goed voor ogen houden.

- Algemeen wordt de wens uitgesproken om voor de lokale besturen de beleidsruimte en de bestuurskracht te vergroten. Met de planlastenvermindering, met het hier en daar versoepelen van het regelgevend kader en met de integratie van de OCMW's in het gemeentebestuur zijn daarvoor de eerste stappen gezet. Er zijn meer fundamentele stappen nodig om het lokaal bestuursniveau te versterken. Lokale besturen zullen hun krachten moeten bundelen. Er is een substantiële decentralisatie vanuit de Vlaamse overheid nodig. De gemeenten moeten mee aan het stuur staan van gebiedsgerichte projecten en van het streekbeleid.
- Er wordt gevraagd naar minder bestuurlijke drukte, minder overlappingsen en meer efficiëntie, vooral op het tussenniveau, het streekniveau. Dat vereist een veel grondigere hervorming dan het afslanken van de provincies en het doen aandikken van de Vlaamse overheid. De vele diensten en instellingen die op streekniveau actief zijn, dienen uitgezuiverd en samengebracht te worden. Het streekbeleid en de gebiedsgerichte werking worden best vastgeklonken aan het lokaal bestuursniveau, eerder dan als afzonderlijk autonoom bestuursniveau door het leven te gaan.
- Ook als we erin slagen om een meer helder, efficiënter en daadkrachtiger bestuurlijke structuur op poten te zetten, dan nog zal er bijzondere aandacht moeten gaan naar interbestuurlijk, geïntegreerd, gebiedsgericht of projectmatig werken.
- De inspraak en de participatie van het middenveld verdienen versterkt en gemoderniseerd te worden.
- Het gaat niet enkel over structuren, ook over de bestuurscultuur: probleem- en oplossingsgericht werken i.p.v. bevoegdheids- en regelgericht; vereenvoudigen van de regels en verplichtingen en terugdringen van overbodige bureaucratie.

Ik wil ingaan op sommige aspecten van de algemene contouren die ik heb geschetst.

SAMENWERKING TUSSEN GEMEENTEN

Steeds luider wordt gezegd dat de gemeenten van vandaag te klein zijn en bestuurskracht missen. Een korte vergelijking met twee Nederlandse provincies: Noord-Brabant is bijna 2,5 keer groter dan Vlaams-Brabant, maar telt precies evenveel gemeenten, 65; Nederlands Limburg heeft nagenoeg evenveel inwoners als Vlaams-Brabant, maar telt half zoveel gemeenten, 33. Het is dus niet verwonderlijk dat er stemmen opgaan om gemeenten samen te voegen. De Vlaamse regering heeft een wettelijk kader gecreëerd om vrijwillige fusies aan te gaan. De gemeenten stappen daar tot nu toe niet in.

Ik vraag mij af of we als eerste stap niet kunnen overgaan naar het organiseren van vaste samenwerkingsverbanden, telkens met dezelfde gemeenten. Uit de bespreking met de gemeenten tijdens de regioscreening is gebleken dat men daar niet erg warm voor loopt, dat besef ik goed. Hooguit binnen een paar regio's was er interesse om over beleidsdomeinen heen samen te werken met een vaste groep gemeenten. Met name in

het Pajottenland bleek die bereidheid en kijk ik met belangstelling uit naar het pilootproject 'Proeftuinproject Pajottenland' dat zich tot doel heeft gesteld om de intergemeentelijke samenwerking tussen zeven Pajotse gemeenten te bevorderen. Haviland begeleidt dit proefproject.

Er waren wel meer lokale besturen die oren hebben naar een meer gebundelde samenwerking binnen enkele beleidsdomeinen:

- een eerste beleidsdomein is dat van de veiligheid in brede zin. De sokkel daarvan zijn de politiezones, zoals die vandaag bestaan of zoals die na een zekere schaalvergroting zullen ontstaan. Op die sokkel kan een intergemeentelijke samenwerking worden geënt voor materies die raken aan de openbare orde of aan handhaving: noodplanning, criminaliteitspreventie, burenbemiddeling, alcohol- en drugspreventie, milieuhandhaving. Met dezelfde gemeenten als degene die samenwerken binnen de politiekezone, zou men die functies kunnen samenbrengen, niet binnen het politiekorps, wel binnen hetzelfde samenwerkingsverband. Bestuurlijk zou men kunnen werken met de reeds bestaande politiecolleges en -raden.
- een tweede beleidsdomein is dat van de ontspanning en vrije tijd: toerisme, sport, cultuur, erfgoed, recreatie. Daarvoor bestaan al langer samenwerkingen, soms gebiedsdekkend voor alle gemeenten van de provincie, soms niet. De gebieden waarbinnen wordt samengewerkt zijn verschillend van deeldomein tot deeldomein. Er is weinig samenhang en synergie tussen de deeldomeinen van de cluster 'vrije tijd'. Meer dan eens kwam vanwege de gemeentebesturen de vraag om te snoeien in die structuren. Bij het provinciebestuur is er interesse en bereidheid om met de gemeentebesturen te zoeken naar een meer performante en coherente samenwerking voor het geheel van het beleidsdomein 'vrije tijd'.
- voor het beleidsdomein van de ruimtelijke ordening werd meermaals aangegeven dat men zich sterker moet kunnen organiseren, met verschillende gemeenten samen. De intentie daartoe blijft tot nu toe vrij vaag. Hoe men dat zou doen, en of men bereid is om zijn greep op de administratie wat losser te maken, is niet zeer duidelijk. Wel is het zo dat ook de Vlaamse administratie voor ruimtelijke ordening wil inzetten op overleg met en het versterken van het gemeentelijk beleid op dat vlak.
- ook binnen de beleidsdomeinen wonen en welzijn moet het denkbaar zijn om met een vaste groep gemeenten tot een omvattende samenwerking te komen. Voor het beleidsdomein wonen wijzen de lokale besturen op een goede samenwerking via de interlokale verenigingen die door de provinciale en Vlaamse Regering worden gesubsidieerd.

Uit alle ervaringen leren we dat gestructureerde samenwerkingen tussen gemeenten zeer zelden tot stand zijn gekomen vanuit het lokale niveau zelf. Daar zijn initiatief, krijtlijnen en ondersteuning vanuit de Vlaamse overheid voor nodig. Het project regioscreening heeft het geheel aan samenwerkingsverbanden tussen lokale besturen in

kaart gebracht en heeft de visie en de standpunten van de gemeentebestuurders beschreven. De gegevens liggen op tafel, er kan mee aan de slag worden gegaan.

De discussie over bestuurskracht draait in essentie over de vraag hoe we zorgen voor een bestuur dat:

- sterk genoeg staat om de uitdagingen van vandaag en morgen professioneel en daadkrachtig aan te pakken;
- dicht genoeg bij de bevolking staat, om de noden goed aan te voelen en participatie en rechtstreeks contact toe te laten?

EEN SUBSTANTIËLE DECENTRALISATIE VAN VLAANDEREN NAAR DE GEMEENTEN

Het antwoord daarop hangt niet enkel af van de bereidheid van lokale besturen om samen te werken. Het hangt minstens even veel af van de verhouding tussen de lokale besturen en de Vlaamse overheid. Op het vlak van beslissingsbevoegdheid en van besteding van overheidsuitgaven is het aandeel van de lokale besturen in Vlaanderen beperkt, maar half zo groot als gemiddeld in Europa. Als men sterkere lokale besturen wil, moet men ook duidelijk zeggen of men meer beslissingsbevoegdheden en overheidsbestedingen aan het lokaal bestuur wil toebedelen, hoever men daarin wil gaan en binnen welk tijdspad men dat wil doen. De twee vragen zijn aan elkaar gekoppeld: de vraag aan de lokale besturen om meer samen te werken en zich sterker te organiseren, en de vraag aan de Vlaamse overheid om minder te centraliseren en om het lokaal bestuur een grotere rol te laten opnemen. Het is zeer goed denkbaar om de overdracht van bevoegdheden en middelen aan de lokale besturen te differentiëren volgens de bereidheid en de kracht om op grote schaal te besturen.

Wanneer we kijken naar het aandeel van de lokale besturen in het totaal van de overheidsbestedingen, wat de beste graadmeter is om in te schatten hoe zwaar een bestuursniveau weegt, dan zien we dat vandaag de lokale besturen in Vlaanderen duidelijk lichter wegen dan in de meeste andere Europese landen. Opvallend is ook dat, waar in veel Europese landen het aandeel van de lokale besturen sinds 2000 sterk groeide, het aandeel van de lokale overheidsuitgaven in ons land niet of nauwelijks gestegen is. De Vlaamse regering heeft zich herhaaldelijk uitgesproken voor subsidiariteit en voor decentralisatie. Voor de lokale besturen is er een zekere vereenvoudiging en verlichting gekomen van een aantal procedures en lasten, o.m. dankzij de planlastvermindering. Daardoor kunnen de lokale bestuurders autonomer beslissen over de zaken waarvoor ze reeds bevoegd zijn en waarvoor ze de middelen hebben. Maar van een reële overdracht van bevoegdheden en middelen naar het lokale niveau is geen sprake. Er wordt integendeel meer gecentraliseerd op Vlaams niveau. Er is nochtans een substantiële decentralisatie van middelen en bevoegdheden naar het lokaal niveau nodig, indien we willen dat Vlaanderen op dat vlak zich goed positioneert binnen Europa. Om op het gemiddelde niveau van de E.U. te komen, is een verdubbeling

van het aandeel van de lokale overheden nodig; om ons op te tillen tot het niveau van de Scandinavische landen, is een verdriedubbeling nodig. Het is uitkijken naar een strategie en een programma om daadwerkelijk te decentraliseren, om een substantieel pakket aan middelen en bijbehorende bevoegdheden over te hevelen van het Vlaamse naar het lokale bestuursniveau.

DE GEMEENTEN AAN HET ROER VAN EEN STERK STREEKBESTUUR?

De hervorming van het tussenbestuur, ook bekend onder de zo lelijke benaming 'intermediair niveau', blijft tot vandaag steken in het deels uitkleden van de provinciebesturen en in het warmer en dikker aankleden van de Vlaamse overheid. Met wat bij het provinciebestuur wordt weggenomen, wordt het lokale bestuur niet versterkt. De bevoegdheden en middelen die bij het provinciebestuur verdwijnen, worden niet toevertrouwd aan de lokale besturen, dicht bij de burger. Dat is in ieder geval in Vlaams-Brabant niet zo. We mogen ons de vraag stellen of de Vlaamse administraties het gebiedsgericht beleid beter vorm zullen geven? Of zij een beleidsdomeinoverschrijdende en geïntegreerde aanpak beter zullen waarmaken?

Aan de aangeklaagde verrommeling op het tussenniveau wordt niet veel verholpen. Tal van overheden en instellingen blijven op dat niveau naast elkaar actief: het provinciebestuur, weliswaar afgeslankt; een reeks intercommunales; een reeks gedeconcentreerde diensten van de Vlaamse overheid; een reeks specifieke, binnen afzonderlijke beleidsdomeinen opgerichte diensten.

We hebben een visie nodig op een veel grondigere en duidelijkere hervorming van het tussenbestuur. Volgens mij vereist dat drie bewegingen: het decentraliseren van de Vlaamse overheid; het sterker samenwerken van de lokale besturen; het herbekijken van de autonomie van het provinciebestuur. Ik denk dat een oplossing voor de versplintering op het tussenniveau pas haalbaar wordt als het provinciaal niveau veel meer aansluit en wordt aangestuurd door de gemeentelijke overheid. Er moet volgens mij worden nagedacht over een formule waarbij de gemeentebestuurders het roer in handen nemen van het streekbeleid en het streekbestuur. Op Europees niveau worden streekbesturen hoe dan ook al beschouwd als behorend bij de lokale sector.

Het bij elkaar doen aansluiten van de gemeente- en provinciebesturen, neemt verschillende hypothesen weg. Het naast elkaar bestaan van intercommunales en provinciale instellingen, waarbij de concurrentie vaak sluimert en waarbij meermaals overlappend wordt gewerkt, hoeft dan niet bestendig te worden. Bevoegdheden en middelen voor streekbeleid kunnen dan in de streek worden behouden, aangestuurd vanuit de gemeenten, wat veel beter in overeenstemming zou zijn met de principes van subsidiariteit en van versterking van het lokaal bestuur. De verschillende naast elkaar bestaande diensten kunnen bijeen worden gebracht, waardoor een krachtig streekbeleid mogelijk wordt. Even aanstippen dat de provincies in België over 1,4% van de totale

overheidsuitgaven beslissen; die uitgaven liggen 3 à 4 maal hoger in Duitsland en Frankrijk; in Zweden en Denemarken zijn de (lokale aangestuurde) provincies goed voor respectievelijk 13,5% en 18% van de overheidsbestedingen.³²

Met de stappen die tot nu toe gezet zijn voor de hervorming van de provinciebesturen en het intermediair niveau, bevinden we ons midden in het wad. Niemand heeft het gevoel dat we op een stevige oever zijn aangekomen. Er is nood aan een visie welke richting we verder op willen. Naar mijn overtuiging zou dat, om de maatschappelijke uitdagingen goed aan te kunnen, de richting van een veel verdere decentralisatie moeten zijn.

³² DE CEUNINCK K., VALCKE T., VERHELST T., Quid pro quo? Nederlandse inspiratie voor een vernieuwde taakstelling van de Vlaamse provincies, Vlaams onderzoeksrapport, mei 2015

SLOTBESCHOUWING

De voorbije twintig jaar is er hard gewerkt om van Vlaams-Brabant een mooie, sterke, warme regio te maken. De leden van de provincieraad en van de deputatie en de medewerkers van de provinciale administratie hebben zich daarvoor ingespannen. Maar niet alleen zij, ook vele anderen, mensen die deelnamen aan adviesraden of overleginstanties, bestuurders en medewerkers van de lokale overheid, mensen uit het middenveld dat vaak onze partner is, kritische burgers die reageren op het beleid, medewerkers van de buitendiensten van de Vlaamse of federale overheid. Velen hebben bijgedragen om van Vlaams-Brabant te maken wat het vandaag is. Ze verdienen daar allen waardering en respect voor.

Vlaams-Brabant is een sterke en aantrekkelijke provincie geworden. Veel mensen willen hier komen wonen, de bevolking groeit sneller dan gemiddeld in Vlaanderen. Het opleidingsniveau is hoog, meer jongeren halen een diploma hoger onderwijs. Er zijn meer mensen aan het werk, de werkloosheidsgraad is lager. Het gemiddeld inkomen is het hoogste van alle provincies. We hebben meer innovatieve, hoogtechnologische bedrijven. Qua infrastructuur is Vlaams-Brabant goed ontsloten. Er wordt ook werk gemaakt van het valoriseren van open ruimte en natuur.

Ondanks de vele inspanningen en de goede resultaten zijn we niet volledig in rustig vaarwater en helder weer beland. Er pakken zich dreigende donkere wolken samen boven de horizon. De mobiliteit ligt goed in de knoop en die is zeer lastig om te ontwarren. Over het klimaat wordt voorspeld dat het 3° C zal opwarmen, terwijl we niet meer dan 2° C aankunnen zonder catastrofale gevolgen. We moeten plaats vinden voor tienduizenden bijkomende woningen, terwijl de prijzen op de woonmarkt al een paar decennia sensationeel stijgen. De bevolking vergrijsst en internationaliseert, de ongelijkheid wordt groter, dat stelt ons voor een enorme uitdaging van sociale inschakeling.

Dat alles vraagt om verbeelding en durf om nieuwe wegen in te slaan en het vraagt om voldoende eensgezindheid en kracht om bakens te verzetten. De oplossing kan m.i. niet komen van het steeds verder centraliseren. Een gebouw heeft naast sterke verticale pijlers, ook stevige horizontale verbindingen nodig. Daar kan het lokaal bestuur voor zorgen, en onder lokaal bestuur versta ik zowel de gemeenten als de provincie en alles wat daartussen hangt. Het lokaal bestuur in Vlaanderen heeft slechts een beperkte hoeveelheid middelen en moet dus, in plaats van zelf te kunnen beslissen en uitvoeren, steeds gaan aankloppen bij de hogere overheden. We hebben nood aan sterkere gemeenten en aan een sterker streekbestuur. Om dat waar te maken mogen we ons niet vastklampen aan de bestaande structuren, we moeten daaruit durven breken. Als we daarin slagen, kunnen we samen werk maken van een mooie toekomst voor Vlaams-Brabant.